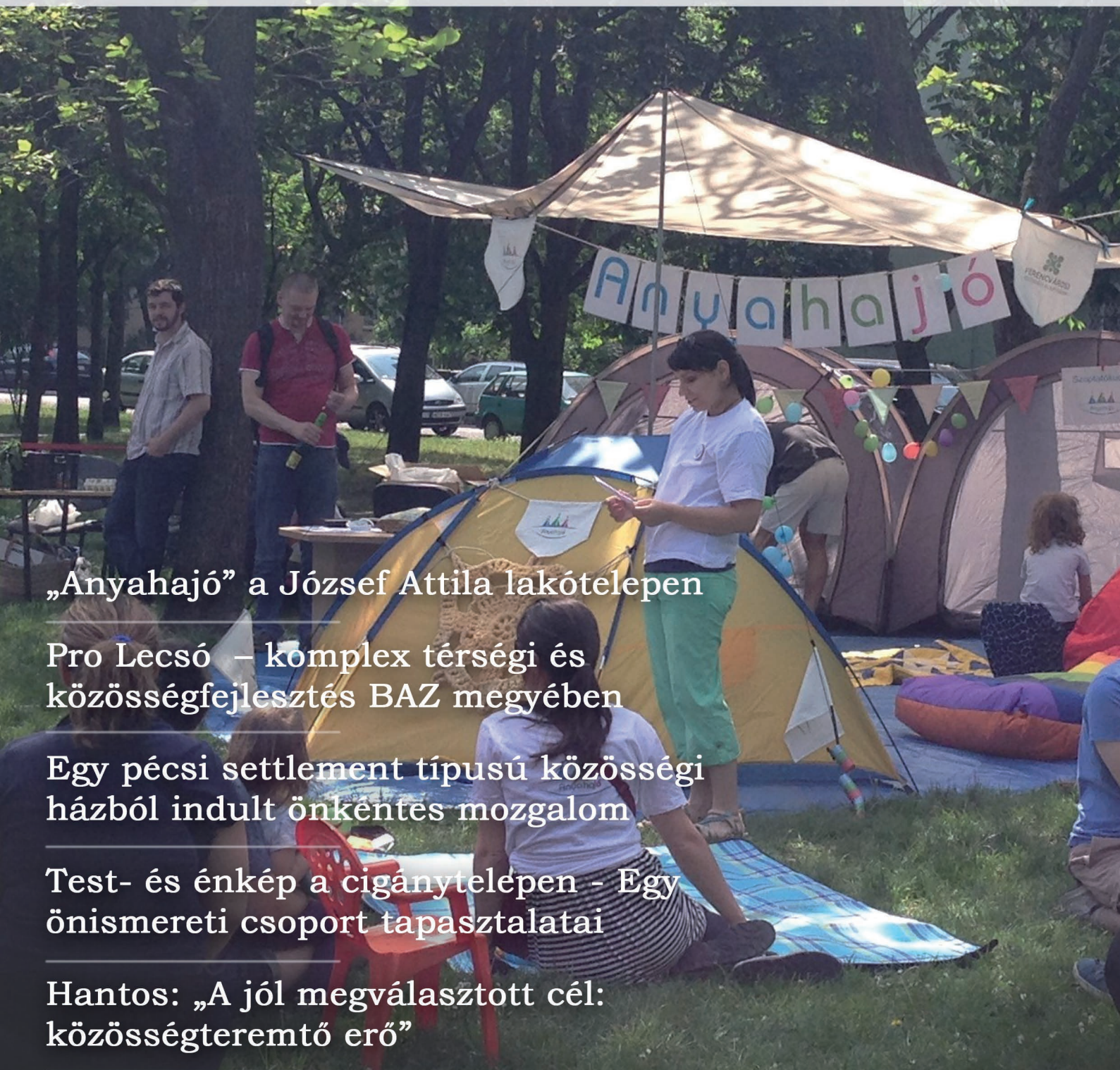

PAROLA

XXVII. évfolyam

A közösségi fejlesztőmunka folyóirata

2018/2. szám

„Anyahajó” a József Attila lakótelepen

Pro Lecsó – komplex térségi és
közösségfejlesztés BAZ megyében

Egy pécsi settlement típusú közösségi
házból indult önkéntes mozgalom

Test- és énkép a cigánytelepen - Egy
önismereti csoport tapasztalatai

Hantos: „A jól megválasztott cél:
közösségteremtő erő”

Köztérfejlesztés közösségi alapokon Óbudán

Tartalom

Vizsgadolgozatok	2
Lehetsz-e próféta a saját hazádban? Egy alapító-szervező-vezető közösségfejlesztő szerepben	2
Pro Lecsó – komplex térségi és közösségfejlesztési program Borsod-Abaúj-Zemplén megye kistépelüléseir ...	11
Vissza a jövőbe: egy pécsi settlement típusú közösségi házból indult önkéntes mozgalom története	18
Test- és énkép a cigánytelepen <i>Egy önismereti fókuszú csoport tapasztalatai</i>	23
1968. Mi történt és milyen változások indultak el 50 éve?	28
Hajnal László kapta az idei Beke Pál emlékcímet	30
Hantos. „A jól megválasztott cél: közösségteremtő erő” 30 évvel ezelőtt történt	32
Köztérfejlesztés közösségi alapokon - Óbudán	35
MEGJELENT	38
<i>Sain Mátyás – Rab Judit: Részvételi tervezés a településfejlesztésben és településrendezésben</i>	38
<i>Vercseg Ilona: Közösségelmélet</i>	40

PAROLA. Felelős kiadó: Közösségfejlesztők Egyesülete, Kovács Edit elnök

Felelős szerkesztő: Vercseg Ilona

Tördelés: Sain Mátyás

Címlapfotó: Kustár Blanka (Anyahajó)

Észrevételeiket, javaslataikat várjuk a szerkesztőség email címén: kofe@kkapcsolat.hu

Vizsgadolgozatok

Számunkban megkezdjük a Közösségfejlesztők Egyesülete 120 órás közösségfejlesztő szakmai képzése záródolgozatainak publikálását, melyet a szeptember végén és a december közepén megjelenő 3. és 4. számunkban folytatunk és fejezünk be.* A szerk.

Lehetsz-e próféta a saját hazádban? Egy alapító-szervező-vezető közösségfejlesztő szerepben

Kustár Blanka

Az Anyahajó Anyaközpont az én "anya-közösségem", ez az a hely, ahol elkezdtem közösséget építeni, közösségben dolgozni és gondolkodni. Kezdetben egy voltam a néhány kezdeményező közül, aztán rövid idő alatt az események fő koordinátora, a csapat „motivátora” lettem, majd egyesületi elnök, és pár év alatt valódi vezetővé váltam. Most hol közösségfejlesztőként, hol közösségi vezetőként, hol egyszerű közösségi munkásként dolgozom itt.

Arra keresem a választ, hogy saját közösségemben hogyan tudtam a külső fejlesztő és a belső közösségi munkás szerepeiben megfelelni, hogyan kezeltem ezt a kettősséget, hol és miért tevődtek át a hangsúlyok egyikről a másikra.

Mikor szorul háttérbe a közösségfejlesztő szerep, és melyek azok az helyzetek, amikor próféta lehet az ember a maga hazájában?

Kiindulópontom a közösségfejlesztő definíciója: *„Közösségfejlesztőnek a kívülről érkező segítőt, az átmeneti beavatkozót hívjuk, aki kívülállásával ellenpontozza a helyi viszonyokat, s a hozzá való rendelődés (önbemutató) arra készíti a közösséget, hogy kívülről lássa és elemezze önmagát, s ezáltal, kilépve a szűk keretektől, más nagyságrendben gondolkodjon önmagáról, valamint tervezzen és cselekedjen.”*¹ Végiggondolva a mögöttem

álló majdnem 5 évet, arra jutottam, hogy annak ellenére, hogy a meghatározás értelmében nem vagyok közösségfejlesztő az Anyahajóban, már a kezdetektől közösségfejlesztői szemlélettel működtem, s – ugyan változó intenzitással és hangsúllyal – közösségfejlesztői szerepekben közösségfejlesztői feladatokat is elláttam.

Írásomban visszatekintek a múltba és nagy vonalakban vázolom az Anyahajó Anyaközpont fejlődését. Igyekszem felidézni a folyamatokat és hozzájuk rendelni akkori feladataimat és szerepeimet. A közösségfejlesztői szerepre vonatkozó szakirodalom modelljeit összevetem saját élményeimmel. Az objektív történetleírás alkotja a fő szöveget, váltakozva szubjektív, önreflektáló részekkel.

Közelebbről megvizsgálom a jelenkori helyzetet is. Ehhez a 2018 márciusától május végéig a szervezetben végzett munkámról készített feljegyzéseimet használom. Dokumentáltam a fejlesztő folyamatokat, amikben részt vettem, táblázatot vezettem az egyes tevékenységeimről és a rájuk fordított időről, rögzítettem saját reflexióimat, mert fontos lett számomra, hogy objektíven lássak rá, mivel mennyit foglalkozom és miért.

¹ Vercseg 2011: 21

* A Közösségfejlesztők Egyesülete felnőttképzési engedélyszáma E-000954/2014/B001. A képzési programot egyesületünk a 2013. évi LXXVII. felnőttképzésről szóló törvény szerint dolgozta ki a „B” kategóriás, „egyéb

szakmai képzések” körében. Elfogadást 2017. június 12-én nyert az Engedélyező Hatóság (Pest Megyei Kormányhivatal) által, engedélyszáma E-000954/2014/.

Három szerepkör-elnevezést használok: amikor közösségfejlesztőről beszélek, akkor a fenti meghatározás szerinti, a kívülről beavatkozó segítőre gondolok, amikor pedig közösségi munkást, közösségi vezetőt emlegetek, a közösség tagjaként, belső emberként működő önkéntesre.

Kezdetben

A Budapest IX. József Attila-lakótelepi anyaközpont szervezése 2013 második felében indult, amikor az addig a helyi Írisz Családi Kör programjain és az ott zajló önkéntes munka során találkoztató anyák újabb igényeket kezdtek megfogalmazni. Akkor született fiammal én is rendszeres látogatója voltam a programoknak és nagyon hamar aktív szervező szerepet is vállaltam.

A korábbiakhoz képest más közösségi alkalmakra, más munkamódszerekre, több találkozási lehetőségre vágytunk. Bár voltak olyan törekvéseink, hogy ezeknek az igényeinknek a már meglévő közösségben keressünk megvalósítási lehetőségeket, végül mégis új, külön úton indultunk el. Az anyaközpontok modelljével és külföldi mintáival ismerkedve ráébredtünk, hogy ez az a működési forma, ami számunkra nagyon vonzó, és amire valódi szükséglet² mutatkozik lakóhelyünkön.

Az anyaközpont olyan hely vagy szerveződés, ami rendszeres találkozási lehetőséget biztosít a környezetében élő anyák számára abból a célból, hogy segítsék egymást saját és közösségük mindennapi problémáinak megoldásában. A résztvevők "második otthona", amit maguk irányítanak, az ott zajló tevékenységeket a tagok kezdeményezik és szervezik. Az anyaközpont programjai az anyáknak és az anyákról szólnak, akik általában gyermekeikkel együtt vesznek részt ezeken.

Hátrányos helyzetű területeken sokszor szociális feladatokat is ellátnak azzal, hogy az anyák

² Lakótelepünk népessége a 2001-es népszámlálási adatok szerint 15 362 fő, 8556 lakás van (<http://www.ksh.hu/apps/lcp.hnt2.telep?nn=29586>), melyek mérete kicsi, ezért a fiatal családok (25-30 évesek) és a nyugdíjas korosztály teszi ki a népesség jelentősebb részét. (forrás: http://www.mtafki.hu/konyvtar/kiadv/FE2001/FE20011-4_271-283.pdf) Az idősek szociális ellátottsága megfelelő volt, a fiatal szülők azonban nem kaptak megfelelő támogatást. A védőnőink leterheltek voltak, akkoriban 2-3 védőnői státusz volt betöltetlen. A családsegítőknek a nehéz helyzetben lévő anyák támogatása mellett a „problémamentes” esetekre nem volt kapacitásuk.

pénzkereső tevékenységet alakítanak ki maguk számára úgy, hogy a közben a gyermekeik ellátásáról is közösen gondoskodnak (varróműhely, eladásra szánt termékek, képzés, mellette játszószoza gyermekfelügyelettel). Másutt inkább mentálhigiénés fókusszal működnek: a szabadidő közös eltöltése a céljuk, amivel a megszabadítják magukat egymást a szeparációból eredő problémáktól (önsegítő-támogató csoportok, hobbi-klubok, tanulókörök).

Mivel az adott környéken élők kezdeményezői (igényei és erőforrásai) határozzák meg a működést, minden anyaközpont más és más. Keretei kellően lazák ahhoz, hogy bármilyen környezetben működőképes modell legyen, kialakítása és fenntartása szép közösségfejlesztői feladat.

Az akkori 3-4 lelkes kezdeményező első feladata az volt, hogy társakat találjon álma megvalósításához. Először találkozókat szerveztünk a látókörünkben lévő érdeklődő és aktív anyáknak, tisztáztuk közös céljainkat, majd őket is bevonva a további tennivalók kitalálásába, egy szélesebb kör megszólítására készültünk.

Az előttünk álló folyamat megtervezésben a már említett Írisz Családi Kör vezetője, Velencei Ágnes volt segítségemre, aki azóta is hol mentor-ként, hol drukkerként, hol együttműködő partnerként mellettem áll.

A helyi mozgalom indulásakor a József Attila-lakótelepi anyák fokozatosan aktivizálódtak, a közösség maga fejlesztette magát és lett egyre szervezettebb.

Nem baba-mama klub! Szervezői megbeszélés az alakuló anyaközpontban

Ebben a folyamatban egyrészt szem voltam a láncban, önkéntes közösségi munkás és aktivista, másrészt időről időre kiléptem a sorból, hogy

közösségfejlesztő eszközökkel katalizáljam és akkori tudásom (vagyis inkább megérzéseim) szerint szakmailag segítem a folyamatot. Ezt a kettős, kicsit tudathasadásos szerepet valószínűleg minden önszerveződő csoportban felvállalja valaki, hiszen kell, hogy legyen, aki összefogja az aktuális tennivalókat és segít a jövő tervezésében. A lakótelepen én lettem az anyák körüli mozgások beindítója, kommunikációt kezdeményeztem, nyilvános beszélgetéseket szerveztem és facilitáltam, részvételre buzdítottam az ismerőseimet, igyekeztem lelkesíteni és inspirálni, felkelteni az érdeklődést az "anyaközpont-téma" iránt - tehát közösségfejlesztő munkát végeztem. Emellett az alakuló közösség egyenrangú tagjaként részt vállaltam a többi feladatból: horgolókört vezettem, dokumentáltam a közösség munkáját, plakátot nyomtattam és ragasztottam vagy éppen egy szabadtéri rendezvény szervezési folyamatait koordináltam. Ez a két szerep akkor teljesen jól megfér egymás mellett.

Az ekkor zajló közösségi beszélgetéseket még teljesen "öntudatlanul", pusztán a korábban tanárként használt módszertani eszköztáramra hagyatkozva vezettem. Szinte mindent, amit akkor tettem, öröklött szervezői vénám?, ösztönöm? által vezetve tettem, minden közösségfejlesztői előismeret nélkül.³ Visszanézve nagy élmény azonosítani, hogy ezek a tettek mégis egy majdnem szabályos közösségfejlesztői folyamat lépései voltak. A Varga A. Tamás-féle 7 fázisú folyamat⁴ első 2 fázisánál jártunk: javában zajlott az aktivizálás - egyre több anyát sikerült bevonnunk, és megkezdtük a helyzet feltárását - egyre többet beszélgettünk arról, mit változtatnánk meg, közösségi szolgáltatásokat vizionáltunk.

Lendületben

2014 szeptemberében a lakótelepi Állampolgári Részvétel Heti rendezvényen közel 40 kérdőívet⁵ töltöttünk ki a kisgyerekes anyákkal az esemény helyszínén és a közeli játszótéren. A kiértékeléselemzés során információkat kaptunk a válaszadók

szükségeiről, késztetéseiről és arról, milyen szerepet vállalnának ők maguk a változtatások elindításában.

Az újabb közösségi beszélgetéseken már a kérdőív segítségével bevonzott anyák is részt vettek, együtt rangsoroltuk a feltáruló feladatokat és igyekeztünk kitalálni a megoldásokat a problémákra.

A mindezzel egy időben jött pályázati lehetőség, mely a Norvég Civil Támogatási Alaptól származott, nagy lendületet és erős motivációt adott ahhoz, hogy komoly tervező munkába fogjunk. A kezdetektől mellettünk álló, inspiráló, támogató Novák Julianna által kapcsolódtunk a TAVAM hálózathoz⁶, ők vállalták, hogy biztosítják az induláshoz szükséges szervezeti háttérrel. Kitaláltuk, hogyan fogjuk létrehozni, megerősíteni és önálló, stabil lábakra állítani a József Attila-lakótelepi anyaközpontot. Leírtuk lépésről lépésre. Pályáztunk⁷ a közösségfejlesztő folyamat további fázisait sorakoztatta egymás után: feltárni a szükségleteket, kitűzni a megoldandó feladatokat, közösségi megoldásokat keresni a problémákra, kapcsolatrendszer építeni és koordinálni a folyamatokat.

Megnyertük.

A projektnek köszönhetően 14 hónap (!) lefordítása alatt több mint 20 fős önkéntes bázist építettünk, tagtoborzó kampányokat bonyolítottunk le, közösségi alapú szolgáltatások rendszerét hoztuk létre, egyesületet alapítottunk, levelezőlistát, Facebook csoportot és oldalt, honlapot készítettünk, kiterjedt kapcsolatrendszer alakítottunk ki környezetünkben, szerveztünk sok-sok sajtómegjelenést, jó pár emlékeztető rendezvényt, vásároltunk jó minőségű eszköz-állományt, kitaláltuk adománygyűjtő stratégiánkat és ingyen helyet szereztünk tevékenységeinkhez a lakótelepi Dési Művelődési Házban.

³ A József Attila-lakótelepi anyaközpont szervezése - a kezdetek
https://docs.google.com/document/d/1rHIDf0u8VH0j_9vr5PaDM18qYBi0ELt9ewm6Ciq8sOk/edit?usp=sharing
2018. május 25.

⁴ In: Varga-Vercseg 1998: 92-96.

⁵ Anyaközpont kérdőív 2014
<https://docs.google.com/document/d/1iSirucF5x66FIHwONs5Qw7Nf05IEsewm6QCZjErJdlc/edit?usp=sharing>
2018. május 25.

⁶ Társaság a Várandósság és Anyaság Megszenteléséért
<http://tavam.hu/> 2018. május 25.

⁷ Anyaközpont a József Attila-lakótelepen - NCTA-2015-11013-C-2015-01-17
<https://drive.google.com/file/d/0B3-g7PkhearZellJclRXUktPNmxJTKRuVFFMYklucVQ5bF9v/vi>
[ew?usp=sharing](https://drive.google.com/file/d/0B3-g7PkhearZellJclRXUktPNmxJTKRuVFFMYklucVQ5bF9v/vi) 2018. május 25.

Első nagy rendezvényünk: a Ferencvárosi Közösségi Alapítvány Közterek pályázatán nyert Mobil anyahajó avatási ünnepe

Sodrásban

A pályázat megírása és lebonyolítása csapatmunkában zajlott, hatalmas erőket tudtunk mozgósítani. A korábbi tapasztalatok, a valódi szakmai támogatás hiánya és a megfeszített tempó azonban sok negatív hatást is magával hozott.

Mivel minden előre ki volt találva, nemigen lehetett menet közben reflektálni a közben felbukkanó szükségletekre, nem tudtunk közösen tervezni, újratervezni. Az amúgy nagyon jól megtervezett közösségfejlesztő folyamat attól, hogy szigorú határidő, beszámolási és adminisztrációs kötelezettség társult mellé, számomra merev és nyomasztó keretté vált. Közösségfejlesztő szerepben alig volt lehetőségem munkálkodni: a projektben vállalt kötelezettségeinket robot üzemmódban teljesítettük, így eltűnt a spontaneitás, nem voltak bátorítandó kezdeményezések.

Közösségi munkás szerepem lett hangsúlyos, demokratikus működést támogató, ösztönző segítőből projektmanagerré kellett válnom. Ráadásul a rám nehezedő felelősség súlya és maximalizmusom miatt egyre több, más típusú feladatot is magamra vállaltam. Ennek az volt az oka, hogy fontos célnak tekintettem, hogy ebben a megfeszített munkában ne csak számonkérő-ellenőrző funkciókat töltsék be, hanem "bajtársként" is jelen legyek.⁸ A frissen megalakult egyesületünk tagsága elnökké választott. Annak ellenére, hogy az egyesületi működést csak formaságnak tekintettük, egyre

jobban szembesültem a vezetőként kapott elvárásokkal. Ez ellen sokáig küzdöttem. Továbbra is kitartottam amellett, hogy egy női körhöz illően demokratikusan, konszenzussal meghozott döntésekkel kell működnünk, a tagság viszont már nem tartott igényt erre és nem is voltak meg ehhez a megfelelő módszereink. Döntéseink teljesen esetlegesen születtek meg, aszerint, hogy ki volt éppen a téma közelében a döntési időszakban. Néhányan felesleges tehernek érezték, hogy bele kell szólniuk, mások nehezményezték, hogy kimaradtak olykor.

Amikor észleltem az egyensúly megbillenését, elindítottam egy coach segítségével vezetett beszélgetéssorozatot.⁹ Ez volt az első alkalom, hogy külső segítséget kértünk, ekkor kezdtünk tudatosan gondolkodni arról, milyen működést látnánk ideálisnak anyaközpontunk számára. A folyamat során rátekintettünk szerepeinkre és tevékenységeinkre. A beszélgetéseink alatt megfogalmazódott, hogy a közösségnek vezetőre van szüksége.

A kapitányi szerepkörben engem jelöltek meg, amit most már el is tudtam fogadni. Ennek hatására egyre több olyan feladatot delegáltam másoknak, amit addig kötelességtudóan végeztem annak ellenére, hogy nem kötődtek ehhez a pozícióhoz. A szerepeim közötti hangsúlyok átalakultak: közösségi munkás helyett, ha kellett, közösségi vezetőként működtem.

Bénultan

A projektzárást követő megkönnyebbülést elégedetlenség, majd tanácstalanság váltotta fel: "Megcsináltuk, de jó ez így? Kelltek nekünk? Hogy tartjuk majd életben ezt a hatalmas lényt, amit megszültünk?"¹⁰

Kívülről továbbra is prosperáló "nagyüzemnek" tűntünk az évi 300 megrendezett programunkkal, évi 10 nagyrendezvényünkkel, folyamatosan gyarapodó virtuális csoportjainkkal, megnyert pályázatainkkal, Civil Díjunkkal és nyilvánosság előtti szerepléseinkkel

Érezhetően csökkent a korábban elkötelezett önkéntesek aktivitása és lelkesedése. Nem tudtuk kitalálni, hogyan tudnánk közösen döntéseket hozni, ezért a napi ügyekben én vittem a döntésho-

⁸ Lista azokról a feladatokról, amikért ebben az időszakban felelős voltam
https://docs.google.com/spreadsheets/d/1obtIS_AGkLHCo6GXRQTHM7PKKEdPBpcDC14-ZFeZXTg/edit?usp=sharing 2018. május 25.

⁹ Blogposztok a coaching folyamat összegzéséről
<http://anyahajokozpont.hu/tag/coaching/>
 2018. május 25.

¹⁰ Egy kis költői elmélkedés a kialakult helyzetről
<http://anyahajokozpont.hu/metaforak/>
 2018. május 25.

zó szerepet, távlati dolgokkal pedig nem foglalkoztunk. Nem fordítottunk gondot a további tervezésre (stratégia) és elhanyagoltuk szépen kiépített külső kapcsolatainkat.

Civil Díj 2017

Befelé fordultunk, s így is maradtunk majdnem 2 évig.

Nem volt jó a helyzet, de nem volt reménytelen. Kerestük a kiutat, és az végig nyilvánvaló volt, hogy továbbra is fenn akarjuk tartani anyaközpontunkat.

Társaim kezdeményezésére és általuk felváltva vezetve, 3 közösségi beszélgetést tartottunk, ahol kommunikációnkat, döntéshozatali módszereinket, és az anyagiakhoz való viszonyunkat vizsgáltuk.

Kritikát fogalmaztak meg azzal kapcsolatban, hogy közösségi szolgáltatásaink elveszítették közösségi jellegüket. Hiányolták a kölcsönösséget, az egyenrangúságot, mások bekapcsolódását, a hozzájárulását. Egyre hangosabb lett a "csináljuk inkább csak magunknak" nézeteket vallók kórusa. Rámutattak a működés hibáira, viszont nem látszott, hogy van-e jobbitó szándék, tenni akarás az eddigi megkérdőjelezése mögött.

Ma már világos, hogy bár nehéz időszak vette kezdetét, fordulatot hozott ez a néhány őszinte alkalom. Visszakapta a társaság a magabiztosságát, kezdeményező erejét, visszatértünk a nyílt kommunikációhoz a "konyhában kibeszélések" helyett, rájöttünk újra a közös alapok fontosságára és arra, hogy sok időt kell rászánunk dolgaink rendezésére.

Én magamban folyamatosan elemezgettem a helyzetet. Figyeltem, mi hogyan alakul, és figyeltem, mi zajlik bennem.

Számonkérésnek vettem a kérdéseket, amikkel hozzám fordultak. Válaszlépésként visszavettem a

tempóból és hónapokon keresztül hagytam a dolgokat maguktól történni. Mivel nem tudtam, mit tegyek, tudatosan hátraléptem. Nem akartam az akkori bizonytalan állapotom miatt kárt okozni, így inkább a passzivitást választottam. A mindennapi ügymenetet koordináltam, igyekeztem a vezető szerephez tartozó feladatokkal foglalkozni. Vártam, nem kezdeményeztem, kitértem a jövőt firtató kérdések elől. Nemigen hoztam önálló döntéseket: amiről tudtam, hogy megosztó lehet, azt alapból elutasítottam, másokat az egyesület 3 tagú elnökségében vitattunk meg, s ahol pedig elkerülhetetlen volt, minden részletkérdésről megszavaztattam a teljes csapatot.

Önvizsgálatban

A beszélgetések hatására és a többiek biztatására aztán újra felvállaltam a kezdeményezést és egy szervezetfejlesztő folyamatot találtam ki, melynek célja az volt, hogy átláthatóvá váljanak a szervezet belüli folyamatok, legyenek újra közösen megfogalmazott célok és alapelvek, és kialakítsunk végre egy használható döntéshozatali protokollt. Önvizsgáló szándékkal összeállítottunk egy kérdőívet, melyben az egyesületi tagok és önkénteseink nyilatkoztak az aktuálisan futó programjaink és tevékenységeink fontosságáról, valamint saját jövőbeli szerepvállalásunkról.

A kérdőív egy részének tanulságait közvetlenül át tudtuk vinni a mindennapi működésbe, a kiértékelés segített abban, hogy lássuk, mi az, amit meg szeretnénk és meg tudunk valósítani, kikkel és hogyan kell hozzáfognunk. Megtudtuk azt is, hogy még mindig sokan vagyunk, akik tettekkel és felelősségvállalással szeretnének hozzájárulni a fenntartásához.

Nem tudtuk viszont, hogy mit kezdjünk ezzel. Nem láttuk át, kinek mi lehet a szerepe, konkrét feladata, hogyan álljunk a vezetői státuszhoz, és nem jutottunk előbbre a mindenki számára közös alap újragondolásában.

Mégis, bizakodással töltött el, hogy újra összekovácsolt minket a közös gondolkodás.

Emellett az is segített, hogy kicsit kifelé fordítottam a figyelmemet, és elmentem képzésekre, részt vettem a Közösségfejlesztők Egyesülete¹¹ és a Civil Kollégium Alapítvány¹² által szervezett nyári egyetemen, ahol szakmabelikkel ismerkedtem. Nagyon jó, támogató közösségbe kerültem, akik

¹¹ www.kofe.hu

¹² www.cka.hu

biztosítottak arról, milyen fontos, amit teszünk és bíztattak, hogy ki fogunk lábalni a helyzetből.

Attól, hogy velük beszélgettem és elkezdtem végre szakirodalmat olvasni, megértettem, hogy olyan folyamaton megyünk keresztül, ami minden közösség életében lezajlik. Beláttam, hogy olyan elakadásban vagyunk, amin nem fogunk tudni saját erőből túllépni, és hogy ennek megoldásához nem szégyen segítséget kérni.

Azt is megtudtam, hogy hová fordulhatok ezért.

2017 szeptemberében elvonultunk egy hétvégére a kunbábonyi Civil Kollégium szervezetfejlesztő képzésére

Itt végre megszületett néhány nagy felismerés, külső segítséggel rá tudtunk nézni működésünkre, kimondódtak fájdalmas, de fontos mondatok, kicsit mindenki újradefiniálta saját szerepét a szervezetben és sikerült pár témában konszenzusos döntést hoznunk.

Újratervezésben

Hazatérve bevezettünk egy új fórumot, ahol havonta egyszer szervezeti ügyeinket tárgyalni gyűltünk össze.

Rájöttem, hogy ebben az intenzív időszakban nem fogok tudni a "kint is vagyok, bent is vagyok" elv szerint a megfelelő feladatokra koncentrálni. Ezeknek a beszélgetéseknek emiatt már csak az előkészítésében vállaltam aktív szerepet, a facilitásra mindig mást kértem fel, hogy résztvevőként a témára és ne a levezető feladatokra kelljen figyelmem.

Ráérezve a külső segítség hatékonyságára, egyre többfelől hívtam magunk közé és magam mellé

fejlesztőket. Az ő külső nézőpontjuk, célzott kérdéseik által tisztábban láttam már a tennivalókat.

Kunbábonyi csoportkép

Tudatosodott, hogy most az a dolgom: nyilatkozni vezetőként arról, hogyan képzelem a szervezet jövőjét. Megfogalmaztam a magam szerepvállalását, nyilvánosságra hoztam terveimet és meghúztam a határait.

Közösen pedig elhatároztuk, hogy egyesületi szintre fogjuk vinni a döntéseink meghozatalát, rendbe szeretnénk tenni az anyagi vonatkozásokkal kapcsolatos felelősségi köröket és szeretnénk a jelenleg egy kézben lévő vezetést többfelé osztani. Nem az a célunk most sem, hogy egy merev keretet és hierarchikus rendet erőltessünk magunkra, de szeretnénk 2018 júniusára döntést arról, hogy az egyesület milyen irányban folytatja életét. Ezek olyan szándékok, amelyek fontosságában egyetértettünk.

A tettek mezején

A szervezetünkön belül zajló átalakulás a konkrét cselekvések szintjére 2018 januárjában ért el.

A konszenzussal meghatározott lépések konkrét megvalósítása már gyorsan zajlott. Az egyesület vezetősége új választást kezdeményezett. Alapszabályt akartunk módosítani, hogy 3 helyett 5 tagú vezetőséggel dolgozhassunk tovább. Jelölteket kellett állítani, ehhez sok-sok négyesemközti beszélgetést lefolytatni, motiválni az embereket az ebben való részvételre, szerepvállalásra. A közgyűlés előkészítése közös munka volt, így mire össze-

ült, nemigen volt vitatandó kérdés, a napirendi pontokat gyorsan végigvettük.

A választás 2018 márciusában rendben lezajlott.

Újraválasztott elnökként az új vezetőséggel megkezdendő közös munka előtt fontos feladat volt a régiek méltó és békés elengedése.

Bár tevékenységem azóta is szerteágazó, jelenleg a szervezet fejlesztését tartom a legfőbb feladatnak. A megalakuló új elnökség munkájában már tudatosan ezzel az attitűddel veszek részt, ami érdekes tanulságokat hoz. Itt nem okoz nehézséget a vezetői szerepem párhuzamos jelenléte, mivel ebben a feladatban, az új struktúra kialakításában ennek nincs jelentősége.

A vezetőségi munka megszervezése során legfőbb dolgom a koordináció, a kommunikáció kezdeményezése és a részvétel a közös tevékenység meghatározásában. Elsősorban információkat nyújtok és a stratégiák és taktikák fejlesztését segítem. Igyekszem ösztönzően segíteni az elnökségi tagokat, hogy mielőbb meg tudják határozni saját szerepüket a szervezetben. Átadom a fejlesztőként eddig megszerzett tudást. Várom és támogatom önálló kezdeményezéseiket. Folyamatosan reflektálok a történésekre és őket is erre biztatom. Várható, hogy a helyzet megkívánja majd, hogy újra és újra visszalépjek a „körön belülre” és tagként/vezetőként vegyek részt bizonyos döntések meghozatalában. Ezekben az esetekben külső fejlesztő behívásával tervezem megsegíteni a nehezebb témák tisztázását.

Miközben a vezetőségi munka alakul, az Anyahajó dinamikus működésének biztosítása, az önkéntesek motiválása, a kapcsolattartás együttműködő partnereinkkel és a részvétel lakókörnyezetünk egyéb ügyeiben is folyamatos jelenlétet kíván.

A helyzettől függ, hogy a következő területeken közösségfejlesztőként vagy közösségi vezetőként működöm közre. Szerepeim a különböző feladataim által meghatározottan napról napra, sőt néha percről percre változnak:

Hozzám futnak be az új kezdeményezések - az anyák ötletei és a külső partnerek megkeresései. Ezeket közvetítem az elnökség felé, hogy ott döntsük el, illeszkedik-e alapelveinkhez, befogadjuk-e vagy ne.

A mindennapi programszervezés, lebonyolítás és kommunikáció a közreműködésem nélkül megy. A szervezői megbeszéléseken koordinálok és követem önkénteseink munkáját, mentorként, tanácsadóként működöm mellettük.

Hogy újabb tagokat érjünk el, ismerkedő beszélgetéseket vezetek, ahol amellet, hogy megismertetem a betérőket az anyaközpontok jelentőségével, rákérdezek saját késztetéseikre is. A csatlakozók közösségbe integrálódását segítem.

Foglalkozom hálózatépítéssel, lakóhelyünkkel, az anyasággal és a civiliséggel kapcsolatos műhelymunkákon, országos találkozók, tanulmányutakon veszek részt.

Kapcsolatszervezőként, szükség esetén konfliktuskezelőként tárgyalok a működési helyünket biztosító Dési Művelődési Ház dolgozóival.

Intézem az egyesület adminisztratív kötelezettségeit.

Képviselem a szervezetet nyilvános eseményeken és a sajtóban.

Az anyák, akikkel együtt dolgozom, nagy lelkesedéssel, a legjobb tudásukkal, szabadidejüket rászánva működtetik anyaközpontunkat. Ritkán jut el hozzájuk a külvilág elismerése. Mióta megfigyeltem, hogy ha magunkról beszélünk, főleg hibákat, hiányosságokat sorolnak és lekicsinylik saját szerepüket a működtetésben, nagy figyelmet fordítok arra, hogy növeljem az önbecsülésüket. Minden alkalmat megragadok, hogy közvetítem nekik, legyenek büszkéek arra, amit elértek.

Akkor érzem úgy, hogy igazán része vagyok a közösségnek, ha egyszerű közösségi munkaként is rendszeresen vállalom feladatokat. Ezért időről időre programokat kezdeményezek, szervezek és vezetek.

Változóban

Már képes vagyok az általam vezetett közösség céljai mellett szem előtt tartani a közösségfejlesztés mindenkor célját: képessé tenni a közösség tagjait arra, hogy közösen tegyenek saját ügyeik érdekében.

Figyelem a közösség által megfogalmazott igényeket, de nem törekszem azok azonnali kiszolgálására, nem állok a mozgalmak élére, csak támogatom a törekvéseket, hogy megvalósulhassanak.

Már nem fejezek be mások által elkezdett dolgokat.

Már nem látom hibának, ha másképp valósul meg valami, mint ahogy elképzeltem. Nem érzem kudarcnak, azt sem, ha egy próbálkozás teljesen félresikerül. Igyekszem a társaimban is tudatosítani, hogy egy közös tanulás részesei vagyunk, és a sikertelen akciók is előre visznek minket.

Tudatosan, stabilan

Az Anyahajó elmúlt 4 évét végigkövetve beigazolódt, amit a szakirodalom ír: a kezdő lökés megadása után háttérbe szorult a közösségfejlesztő szerepe. Ha nem lett volna otthon a terepen, haza is mehetett volna. De a problémás időszakokban nagy szükség lett rá újra. Aztán amikor a konfliktusok és a nehézségek megsokasodtak, már nem tudott segítő szerepben működni, hisz a közösség tagjaként maga is segítségre szorult.

Most, amikor béke van, a dolgok rendben mennek, megint jól megvagyunk közösségfejlesztő nélkül, hisz a tagok elsajátították a közösségi működésmódokat.

Gyere közénk!

Az Anyahajó Egyesület - Anyaközpont és családi kikötő a József Attila-lakótelepen¹³

Magyarország második, Budapest első közösségi alapon szerveződő anyaközpontja stabilan "üzemel". Egy erős civil szervezetet hoztunk létre, ahol folyamatosan lehetőséget teremtünk a közösségi tanulásra. Részvételre buzdítunk, csapatban dolgozunk, képessé váltunk a közösségünk igényeinek megfogalmazására, érdekeink képviselésére.

Tudjuk, hogy milyen hiányt tölt be működésünk, létezésünk bizonyítja, hogy egy közösség képes kezébe venni sorsát és változásokat előidézni. Működésünk maga a közösségfejlesztés: az intézmény, amit létrehoztunk, lehetőséget teremt arra, hogy az anyák bekapcsolódjanak, és stabil kereteket ad, hogy kezdeményezéseikből tettek és megoldások legyenek: akciók, szolgáltatások, közös

élmények vagy rendszeres események a program-palettánkon.

Az elmúlt pár hónapban folytatott tanulmányaim, folyamatos önreflexióm, majd e visszatekintés megírása hozzásegített, hogy rálássak, hogyan működik a közösség amit vezetek, és hogyan működöm én magam a saját közösségemben.

Érdekes volt ránézni, miért kellett a közösségi munkás szerepből újra és újra kilépve közösségfejlesztőként előállni, hogy mikor milyen intenzitással és milyen területeken volt szükség erre a hozzáállásra. Kiderült, hogy minél szervezettebbé vált közösségünk, és minél több feladatot láttam el közösségi munkásként benne, annál nehezebb lett a kezdetben jól működő, kettős szereposztásban megfelelni. Megfigyeltem, hogy közösségfejlesztőként azokban a szerepekben tudok jelen lenni, ahol távolságot tudok tartani a konkrét ügytől. Rájöttem, hogy ez ritkán van így, hiszen saját ügyem a József Attila-lakótelepi anyák és az anyaközpontok minden ügye.

Tudom, hogy feladattól függően váltogathatom, sőt váltogatnom kell a szerepeket.

Tudom, hogy melyikhez miért nyúlok.

Megfogalmaztam, mi a célom és a dolgom.

Tudom, hogyan csináljam.

Valóban nem, vagy csak kivételes esetekben lehetek közösségfejlesztője saját közösségemnek, de lehet célom az, hogy közösségfejlesztő szemléletű vezetőként dolgozzam benne.

2018. május

kustarblanka@gmail.com

anyahajo.kozpont@gmail.com

Szakirodalom:

Peter Baldock (1974): A közösségi csoportok fejlődése és a közösségi munkás szerepe. In: *Közösségi munka. Szöveggyűjtemény.* Vál. Varga A. Tamás, szerk. B. Vörös Gizella. Ford. Rakovszky Zsuzsa, Verók Edit. Községfejlesztők Egyesülete, Bp. 1993. pp. 123-139

Biddle, William and Loureide J. Biddle (1965): A közösségfejlesztési folyamat. (szerk.) Varga A. Tamás. Ford. Rakovszky Zsuzsa és Szentpéteri Gabriella. Budapest, Országos Közművelődési Központ és Módszertani Intézet, 1988.

Alison Gilchrist (1997): A közösségi munkás szerepei. In: Vercseg Ilona (szerk.) *Gyakorlati útmutató közösségi munkásoknak.* Vál. Varga A. Tamás. Ford. Varga Tamás.

¹³ <http://anyahajokozpont.hu/> 2018. május 25.

Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest, 2005. Parola füzetek, pp 19–21.

Izzy Terry: Konfliktus a csoportokban. In: Vercseg Ilona (szerk.) Gyakorlati útmutató közösségi munkásoknak. Vál. Varga A. Tamás. Ford. Varga Tamás. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest, 2005. Parola füzetek, pp 19–21.

Varga A. Tamás - Vercseg Ilona (1998): Közösségfejlesztés. Budapest, 1998. Magyar Művelődési Intézet

Vercseg Ilona (2011): Közösség és részvétel. A közösségfejlesztés és a közösségi munka gyakorlatának elmélete. Budapest, 2011. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület és ELTE Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszék

Vercseg Ilona (2004): Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest. / Parola füzetek

Vizsgadolgozatok

Pro Lecsó – komplex térségi és közösségfejlesztési program Borsod-Abaúj-Zemplén megye kistelepülésein

Ekler Éva

Dolgozatom megírását Molnár Aranka *Közösségi tanulás a közösségfejlesztés folyamatában* című munkája inspirálta.¹⁴

Először is, mert a Pro-Cserehát Egyesület¹⁵ munkájának színtere szintén Borsod-Abaúj-Zemplén megye, továbbá a Pro Lecsó Program edukációs és közösségfejlesztői tevékenysége során nagyon sok hasonló tapasztalatot szereztem, mint ahogyan Aranka is az általa megemlített településeken.

A közösségi személetemód gyerekkorom óta jellemző rám, a szüleimtől is azt a példát láttam, hogy a munkahelyükön és a baráti társaságukban is igyekeztek a legtöbbet tenni a közösség érdekében. Általános iskolás koromtól az iskolai közösségek életéhez kapcsolódtam, még őrsvezetői pozícióban. Egyetemi tanulmányaim során megismerkedtem a pedagógia és a pszichológia különféle irányvonalai-val, elsősorban a hagyományos iskolarendszerhez kapcsolódó oktatási módszerekkel. Kisgyerekes anyukaként észrevétlenül is közösségek meghatározó alakjává váltam. A férjem révén – aki önkéntes munkájával járult hozzá a Cicsero programban¹⁶ résztvevők oktatásához – kerültem kapcsolatba a Pro-Cserehát Egyesülettel. A Cicsero, azaz a Civil Cserehádi Roma Hírügynökség munkája által ismertem meg a közösségfejlesztés azon módját, ami erősen köthető a közösségfejlesztéshez és a felnőtt-oktatáshoz is, és ami felnyitotta a szemem a társadalmi felelősségvállalás fontosságára. A Cicsero programon keresztül láttam rá a kisebbségben élő roma lakosság életének nehézségeire és a társadalmi cselekvés fontosságára.

¹⁴ Megjelent a Közösségfejlesztők Egyesülete Parola-füzetek sorozatában, 2015-ben

¹⁵ <http://www.bffd.hu/>

¹⁶ <http://www.bffd.hu/korabbi-programjaink/cicsero>

2010-ben lettem a Pro-Cserehát Egyesület munkatársa, és az ott végzett közösség és településfejlesztő munka sok gyakorlati tapasztalattal gazdagította korábbi elméleti tudásomat. Ismereteim bővültek, a munkánkhoz kapcsolódóan egyre szélesebb ismeretségi rendszerem alakult ki Budapesten és vidéken egyaránt. Újból megéreztem és megértettem a társadalmi cselekvés fontosságát. Az egyesületben elkezdett munkámmal együtt a tanulás állandósult az életemben és részévé vált: folyamatosan tanultam Kassai Melinda kolléganőmtől és a közösségektől, azoktól az emberektől, akikkel a munkánkon keresztül kapcsolatba kerültünk. A megszerzett ismeretek újabb és újabb kérdéseket vetettek fel bennem, amiket a vidéki útjaink és a túlnyomó részben roma lakossághoz kapcsolódó tevékenységünk indított el. Alkalmam nyílt többszörösen hátrányos helyzetű roma emberekkel megismerkedni, problémáikkal szembesülni, helyi települési polgármesterekkel kapcsolatba lépni, közvetíteni feléjük az általunk tapasztaltakat.

A Pro-Cserehát Egyesület tevékenységének bemutatása

A Pro-Cserehát Egyesület Kassai Melinda kezdeményezésének köszönhetően alakult meg 2009-ben. A civil szervezet létrehozásának szándékát az UNDP¹⁷ Cserehát programjában való részvétele motiválta.

A projekt alatt megszerzett települési tapasztalatai, a településvezetőkkel, döntéshozókkal és a kisebbségben élőkkel kialakult kapcsolatrendszere

¹⁷ UNDP – United Nations Development Programme – az ENSz fejlesztési programja. <http://www.undp.org/>

és az ott végzett munka alapozta meg az egyesület létrehozását. A kezdetekben a Civil Csereháti Roma Hírügynökség tevékenysége volt a meghatározó. A média minden válfajában dolgozó szakemberek szabadidejüket és szaktudásukat bocsátották a program rendelkezésére, hogy a havi rendszerességgel megtartott képzéseken olyan használható tudást adjanak át a program résztvevőinek, amivel aztán képessé váltak önállóan is írásos, illetve videó anyagok létrehozására.

A hírügynökség megalapításának és működtetésének célja a Cserehát kis falvaiban élő roma lakosság életének bemutatása és az őket foglalkoztató témák írásbeli vagy képi megjelenítése volt. A képzések résztvevői a kistelepülések roma lakosai közül kerültek ki, életkortól és nemtől függetlenül. A kétnapos intenzív közös munka ideje alatt a felhozott témák közül választották ki az oktatók és a résztvevők közösen azt a legérdekesebbet, amit aztán az oktatási folyamat alatt fel is dolgoztak. A kommunikációs alkalmak jó lehetőséget teremtettek a képzés résztvevőinek, hogy megtanulják saját maguk és településük bemutatását, egy általuk fontosnak vélt kérdés felvetését és képviselését, illetve az egymással való együttműködés készségét és fontosságát. Az oktatási folyamatban kölcsönösen tanultak egymástól az oktatók és oktatottak egyaránt.

A Cicsero projekten keresztül még nagyobb rálátásunk keletkezett a Csereháton élők, még közelebbről a mélyszegénységben élő roma és nem roma lakosság élethelyzetére is. A legégetőbb probléma a munkanélküliség, az alacsony iskolázottság és a mindennapi szükségletek kielégítésének nehézségei. Ezek megoldására való törekvésünk hozta létre a Pro Lecsó Programot.

A Pro Lecsó Program

A Pro Lecsó Programot Kassai Melinda és Horváth Áron dolgozták ki, mellyel 2010-ben elnyerték professzor Muhammed Yunus Social Business Idea contest magyar díját.

A Pro Lecsó Programban résztvevő kistelepüléseken a legégetőbb probléma a munkanélküliség, az alacsony iskolázottság, valamint a szegénység és ebből fakadóan a mindennapi szükségletek kielégítésének nehézségei. Az elmúlt évtizedekben elveszték az önfenntartáshoz szükséges ismeretek és az erre való motiváltság.

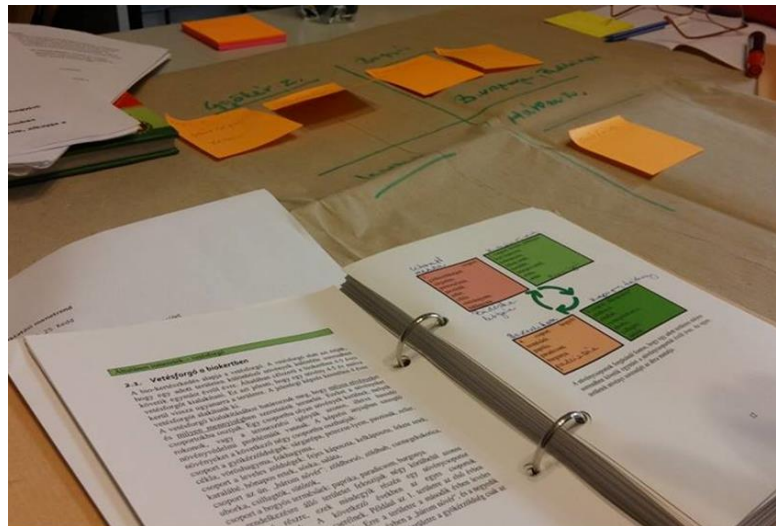
Programunk együtt kezeli a szociális és a környezeti problémákat: a szegénységet, a munkanélküliséget, az integráció kérdését, az egészséges ételmisszerekhez való korlátozott hozzáférést, az ökológiai

gazdálkodás alacsony mértékét. Ezek helyi szinten történő megismertetése és bevezetése jelentős társadalmi hatással bír mind helyi, mind pedig mikro-régiós szinten.

Muhammed Yunus

A Gödöllői Szent István Egyetem oktatóival közösen kidolgozott vegyszermentes gazdálkodási oktatási anyag segítségével a program résztvevői többretegű tanulási folyamatban vesznek részt.

Tankönyv

Az edukációs folyamat során saját magukat és a program többi résztvevőjét is jobban megismerik a kertészek, korábban nem ismert, különféle kompetenciáik tudatosodnak és erősödnek meg.

Az oktatási folyamat egyik főszereplője a program szakmai mentora Lengyelne Magyar Judit, aki a Hejőszalontai Pro lecsó kert oktató-intézői feladataiból szorgalmának és nyitottságának, valamint nem utolsósorban a program és a roma emberek segíté-

se iránti elköteleződésnek köszönhetően végzi az oktatási és mentorálási feladatokat.

A települési kertek vetésforgójának és a várható terméshozamok elkészítése, a helyi oktató-intézők szakmai felkészítése, valamint a kertészek elméleti és gyakorlati oktatása is a feladatai közé tartozik. Heti rendszerességgel látogatja a Pro Lecsó kerteket, ahol megtartja az aktuális feladatokhoz kapcsolódó elméleti oktatást, amit aztán azonnal a gyakorlatban ki is próbálnak közösen. Mivel a kertművelés általában ismeretlen tevékenység a kertészek számára, ezért nagy hangsúlyt fektet a gyakorlati tevékenységek tanításába és begyakorlásába Judit. Első perctől teljes elfogadással fordul a kertészek felé, akik megérik a belőle áradó bizalmat saját maguk felé, így nagyobb kedvvel állnak neki az ismeretlen kihívásnak. A nem formális, gyakorlat orientált tanulásal egybekötött munka a kertekben a szakmai felügyelő folyamatos ellenőrzése és segítsége mellett folyik. Bármilyen kerttel kapcsolatos kérdéssel, illetve a kertész csapaton belüli személyes nehézségek esetén bizalommal fordulhatnak az oktató-intézők és a kertészek is hozzá, így erős személyes kötődés és bizalom alakul ki az egyesület és a kertészek között. Ez a kapcsolat segíti hozzá a résztvevőket ahhoz, hogy egy általuk még nem ismert tevékenységben sikereket érjenek el és élményeket éljenek meg.

A Pro Lecsó Program módszertana

A Pro Lecsó Program módszertana a

- nem formális felnőttoktatás, és a
- tapasztalati tanulás.

Az induló kertekben az egyesületünk által összeállított állapotfelmérő kérdőívet töltetünk ki a résztvevőkkel. A megkapott válaszok alapján jobban megismerjük a kertészek lelki, mentális és anyagi körülményeit. Fogódzót kapunk ahhoz, hogy hogyan kezdjünk bele a tananyag átadásába, a gyakran egymást nem ismerő emberek csapattá alakításába.

A kérdőívek kiértékelése alapján általánosságban elmondható, hogy a vegyszermentes kertprogram résztvevőinek átlagéletkora 40-50 év, iskolázottsági szintjük alacsony – legfeljebb 8 általános –, és felnőttoktatási kezdeményezésben csak nagyon korlátozott számban vesznek részt. Ezen információk tudatában olyan módszert kell alkalmaznunk, amely segítségével könnyedén és sikerrel szerezhetik meg a kertek kialakításához szükséges mezőgazdasági tudást. Az információk és a tudás átadása a hagyományos iskolarendszerben megszokott formális

oktatástól eltérően nem formális oktatási keretek között történik meg.

Philip H Coombs és társai 1973-ban fogalmazták meg az UNICEF megbízásából készített kutatásukban a nem formális oktatás ismérveit:

- Iskolarendszeren kívül történik
- Szervezett keretek között
- Határozott céllal
- A tanuló és a tanulás kerül a középpontba

Sajátossága:

- Önbizalmat szereznek a résztvevők
- Nyitottabbá és kreatívabbá tesz
- Új emberek, helyzetek megismerése
- Ismeretlen helyzetekben tapasztalatszerzés

A tapasztalati tanulás modelljét David Kolb alkotta meg az 1970-es évek elején, gyakorlati alapjait pedig Kurt Hahn dolgozta ki, jóval korábban, még az 1920-as években. Az akkori társadalom és oktatás kritikájára adott válaszként fogalmazta meg „támogató terápiáját”, mely eredetileg pedagógiai módszertanként, „iskolaként” valósult meg, majd később hódított teret és adaptálódott a felnőttképzés, illetve a szocio- és pszichoterápia területeire is.

David Kolb megfogalmazása szerint: „a tapasztalati tanulás egy olyan folyamat, mely során a tudás a tapasztalat átalakulása által jön létre.”¹⁸

Pro Lecsó kertek Borsod-Abaúj-Zemplén megyében

A Pro Lecsó Program központjában a vegyszermentes kert létrehozása áll, melynek területét a települési önkormányzat bocsátja a program és a résztvevők rendelkezésére. A település adottságait és lehetőségeit figyelembe véve, a helyi döntéshozók és a leendő kertészek igényeinek szem előtt tartásával alakítjuk ki közösen a program főbb paramétereit, a kertek létrehozásával elérni kívánt célt.

A kert beindítása előtt több alkalommal ismerkedési lehetőséget biztosítunk a településen élők számára, hogy eldönthessék, az általunk kínált programban részt kívánnak-e venni, vagy sem.

Az első Pro lecsó kertet *Hejőszalontán* alakítottuk ki 2012-ben. A település polgármestere nagy lehetőséget látott a program megvalósításában. A nagy létszámú roma lakos közül a személyes megkeresések folytán 12 fő jelezte részvételét a programban. Idővel felére csökkent a létszám, de aki maradt,

¹⁸lásd még:

http://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/felnottkori_tanulas
<http://tapasztalati-tanulas-kepzes.hu/tapasztalati-tanulas>

az becsülettel helyt állt a mezőgazdasági szezonban. A teljesítményük megünneplésére első ízben szerveztünk Bio-ünnepet, melynek célja az elvégzett munka bemutatása a településen élők számára és egy összegző, ünneplő esemény létrehozása a kertészek számára. Már a program előkészítése is izgalmas feladat volt, mert hasonló tervezési és megvalósítási folyamatban nem volt még részük soha sem. Feltártuk, ki mivel tud az eseményhez hozzájárulni, mik azok a dolgok, amiben tehetségük van és eredményesen vehetnek részt az előkészítő és lebonyolítási folyamatokban. Egy kis műsorral, sok finom saját készítésű süteménnyel és a kertből származó zöldségek felhasználásával készült gazdag zöldséglevessel vártuk a meghívott vendégeket. Az eseményen kapott sok elismerés nagymértékben járult hozzá a kertészek önbecsülésének növekedéséhez.

Hejőszalontai csapat

A programnak köszönhetően nem csak jelentősen javult a kertészek ételkészítési- ellátottsága, de számos kompetenciájuk változott pozitív irányban: megtanulták a felelősségvállalást, egymás tiszteletét, az oktató-intézővel és a társaikkal való közös munka jelentőségét. A munka becsületét, a tanulás fontosságát és gyakorlati hasznát. Lehetőségük nyílt saját maguk munkájának bemutatására a Hejőkeresztúri Általános Iskola diákjainak kertlátogatásakor.

Átélték azt az élményt, hogy a mélyszegénységből jó példát tudnak mutatni az elvégzett feladataikkal a saját gyerekeiknek és azok osztálytársainak egyaránt. A büszkeség kölcsönös volt: a gyerekek jó példát láttak maguk előtt a szüleik munkája kapcsán, a szülők pedig valódi értéket előállítva mutattak utat a gyerekeiknek saját jövőjükhöz kapcsolódva.

Hejőkeresztúri iskolások Hejőszalontán

A példamutatás és az élményeken alapuló oktatás sikerének köszönhető, hogy a résztvevők gyerekei saját kezdeményezésükre önálló kertrészt alakított ki az egyik résztvevő paragon álló kertjében. Ahogy a kert létrehozásának ötlete, úgy a művelés is a gyerekek saját kezdeményezésére és örömeire valósult meg, a szüleik és a program résztvevőinek büszkeségére.

Hejőszalontai gyerekkert

Bükkaranyos településen közösségfejlesztés szempontjából itt valósult meg a legjobban az a célunk, hogy a roma és nem roma lakosság a programon keresztül megtalálja egymáshoz a megfelelő utat a megismeréshez és elfogadáshoz. A kialakult kertészcsapat fele idős helyi nénikből, másik fele helyi roma lakosságból állt. Eleinte sok konfliktus volt köztük, de az oktatási módszerünknek és a közös programoknak köszönhetően kölcsönös elfogadás, párbeszéd és szélesebb körű segítségnyújtás alakult ki a résztvevők között.

Bükkaranyosi csapat

Hejőszalonta szomszédságában fekszik *Hejőkeresztúr* település, amely kis falu az országos ismertségű IV. Béla Általános Iskolának is otthont ad, ahol a pedagógiai program központjában a kulcskompetenciák fejlesztése áll, s a mindennapi munkát átszővi a multikulturalizmus.

A falu polgármester asszonya valamikor az iskola pedagógusa volt, így a település programjaiban az iskola pedagógusainak és a tanulóinak aktív részvételére számíthat. Az iskolai tánccsoportnak köszönhető, hogy az igazgató asszony Hejőszalontán megismerkedett a Pro Lecsó Programmal, melyet 2014-ben meghívott Hejőkeresztúrhoz is. A „Hogy ismét benépesüljön Hejőkeresztúr családfája” című program keretében kialakított kert azóta is referenciaként, oktatási helyszíneként szolgál az újonnan kialakuló kertek résztvevői számára.

A polgármester asszony kapcsolatrendszerének köszönhetően ismerte meg programunkat *Sajókeresztúr* polgármestere. A településvezetőkkel folytatott tárgyalások során merült fel egy térségi összefogás ötlete a vegyszermentes gazdálkodási program köré csoportosítva, s egy megnyert Norvég Civil Alap pályázat által valóság is vált egy 8 települést összekötő projekt Hejő-Sajó: Fő a közös Lecsó címmel. A közel 2 éves program ideje alatt a településvezetők között kialakult párbeszéd kapcsán az érintett települések intézményei, azok munkatársai és a velük kapcsolatban állók között egy nagyon aktív viszony alakult ki. Az intézmények kapcsolatának köszönhetően sok közös program, ismeretterjesztő előadás és esemény gazdagította a településen élők mindennapjait.

Pro Lecsó Piac

Speciális helyzetben jött létre az *Edelény-Finkén* működő Pro Lecsó Kert.

A Bódva-völgyi Közéleti Roma Nők Egyesülete¹⁹ 2015-ben megkereste az egyesületünket, mivel már hallottak a megyében zajló programról és a hozzá fűződő eredményekről is. Az egyesületet Dánielné Tóth Beáta elnök és Lajhóné Tóth Andrea alelnök vezeti. A közhasznú szervezet fő munkaterülete a szociális tevékenység, családsegítés, idősek gondozása, nevelés és oktatás, gyermekvédelem és a kulturális örökség megóvása. A két egyesületi vezető Edelény-Finkén nőtt fel, onnan ugyan elköltöztek, de a családi kapcsolatok és az általuk létrehozott civil szervezet tevékenységével szűkebben a finkei romákat, tágabb értelemben az edelényi roma közösséget és a rászoruló családokat támogatják.

A finkei szegregátum az edelényiek közül az egyetlen, amely nem telep-felszámolási program keretein belül történő költöztetéssel, hanem spon-tán módon jött létre. Ennek egyik oka, hogy Fínke önálló település volt egészen 1963-ig, amikor is Edelényhez csatolták.

A Bódva-völgyi Közéleti Roma Nők Egyesületének már korábban is volt egy háztáji gazdálkodási programjuk 4 településen, így örültünk az edelényi egyesület megkeresésének, és hosszas előkészítő és tervezői folyamat után forrást is tudtunk szerezni a

¹⁹ <http://romanok-edeleny.hu/>

program beindításához, így 2016 tavaszán elkezdődhetett a munka Finkén.

A kert területét Edelény Önkormányzata biztosította ingyenesen a Bódva-völgyi Közéleti Roma Nők Egyesülete és a Pro Lecsó program rendelkezésére. A szántási munkálatokhoz azonban rendőrségi segítségre volt szükség, mert a Roma Kisebbségi Önkormányzat vezetője meg akarta akadályozni a földmunkákat és a kert kialakítását. Az RKÖ felé nyitás hosszadalmasabb folyamat volt, de azzal, hogy az RKÖ-ben dolgozó és a telepen élő romák is bemehettek a kertbe, kaphattak kóstolót a terményekből, egyre népszerűbb és elfogadottabb lett a „Lecsó kert”.

A valódi békülést egy hagyománynak szánt bográcsos főzőverseny hozta meg, amelyet a kertészek kezdeményeztek. A finkei telepen élők közül több csapat indult a versenyen a kertből származó zöldségek felhasználásával készült ételekkel. A nyári szünetben szervezett nagy sikerű gyerekprogramok is a kerthez kapcsolódók és a környéken élők elfogadását segíti elő.

A kert a terület ékévé vált, az arra járók megcsodálták és a mai napig is megcsodálják a szépen művelt ágyásokat.

Mivel a környéken vegyesen él roma és nem roma lakosság, így mindenki tudta, hogy a kertben dolgozó roma családok milyen példamutató munkát végeznek. Ennek köszönhetően több nem roma helyi lakos kisebb-nagyobb segítséget nyújtott már a kertészeknek, egy szomszédban lakó hölgy egy egész szemetes kukányi fahamut ajánlott fel a vegyszermentes kártevők elleni munkafolyamatok alapanyagának. A kisebb-nagyobb segítségeket a kertészek minden alkalommal zöldségkóstolóval köszönik meg.

A kertben termelt vegyszermentes zöldségekből jut a helyi óvodába járó gyerekeknek, a Biztos Kezdet Gyerekház kis gondozottjainak és az Idősek Otthona lakóinak is. A kertészek ezzel az adományozással olyan élményeket szereznek, amikben korábban nem volt részük. Ők, akik eddig segélyekre és támogatásra szorultak, most képessé váltak valamit visszaadni a környezetüknek. Az ajándékozás óriási önbizalommal és örömmel tölti el a kertészeket minden nap. Az adás gesztusát is meg kellett tanulniuk és azt, hogy a kert felé járó érdeklődőkkel szóba álljanak, el tudják mesélni az ott folyó munka lényegét, megnevezni a kertbe vetett zöldségeket.

Önbizalmuk és a többségi társadalom által való elfogadottságuk óriási mértékben nőtt a Finkei telepen élők és Edelény, valamint a környező települések szemében, amikor 2016 őszén megnyerték a

Császtai Búcsú főzőversenyét. A menüt önállóan állították össze, a roma hagyományos konyha és az újonnan megismert kerti zöldségek kombinálásával. A zsűrit nem csak a mángoldos, babos csirkés tészta nyűgözte le, hanem a töklekváros fánk is. A győzelem értékét növeli, hogy a kertészek elmondása szerint ezt a versenyt még soha nem nyerte roma csapat.

Hamus néni, Edelény

A Pro Lecsó Program 2017 márciusa óta a Bódva-völgyi Közéleti Roma Nők Egyesülete nélkül folytatódott. Májig ismeretlen oknál fogva az egyesület vezetői jelezték a program résztvevőinek, hogy nem áll módjukban a program folytatása. A bejelentés nagy felhőrdülést és pánikot váltott ki a kertészek között, amit többszöri megbeszélésekkel, egyeztetésekkel és az önkormányzattal való egyeztetéssel és szerződéskötéssel oldottunk meg. A kertészcsapat összetétele azóta állandósult, a képességeknek megfelelően a munkákat a kertészek elosztották egymás között.

Császtai Búcsú, Edelény

A következő lépésünk a gazdálkodási és közösségépítő folyamatban, hogy kiderítsük, a 3 év alatt megtanult és készségszintűvé vált vegyszermentes

gazdálkodási tudást hogyan tudják a saját maguk javára fordítani Finkén a kertészek, önállóvá válva az önkormányzattól. A kérdést 2018 nyarán közös gondolkodással, tervezéssel és egyeztetéssel tervezzük megoldani.

A Pro Lecsó program 6 éve alatt a gyakorlati tapasztalatoknak köszönhetően az eredetileg megálmodott program sokat finomodott, alakult és az aktuális települési adottságokhoz, lehetőségekhez idomult.

Elméleti tudásunk gyakorlati valósággá vált. Nekem nagyon sokszor erős lelki kihívást jelentett a romákkal való munka, de a résztvevők megismerésével, a kultúrájukhoz való közelebb kerüléssel sokat tanultam. Az egyetemen valaha megtanult pedagógiai módszerek, pszichológiai elméletek gyakorlattá váltak, élményeket nyújtva nekem, és a velem kapcsolatban állóknak.

A gyakorlatban többször is sikerrel vizsgázott program folytatásának manapság már csak az anyagi források előteremtése jelent akadályt, melyen nagy erővel dolgozunk.

Vizsgadolgozatok

Vissza a jövőbe: egy pécsi settlement típusú közösségi házból indult önkéntes mozgalom története

Nyers Szilvia

Prológus

Napjainkban egyre inkább előtérbe kerül az ún. közösség-hiány, melynek enyhítésében kiemelkedő szerepe lehet olyan önkéntes mozgalmaknak, amelyek többek között a valahová való tartozás érzését kínálják a résztvevők számára.

Hazánkban, az angolszász országokhoz képest eltérő hagyománya van az önkéntesség kultúrájának, de Németországban szintén természetes, hogy a fiatalok középiskolai tanulmányaik végeztével, s még az egyetemi éveik előtt, 1 év tanulmányi szünetet tartanak, melyet „gap year”-nek neveznek. Ezáltal olyan élményekre és tapasztalatokra tesznek szert, mely nem csak a személyiségfejlődés szempontjából lehet meghatározó, de megalapozhatja a továbbtanulás irányát. Következésképpen kevesebben hagyják félbe tanulmányaik, továbbá a korábbi pozitív tapasztalatok elkötelezhetik őket egyfajta közösségi szemlélet iránt.

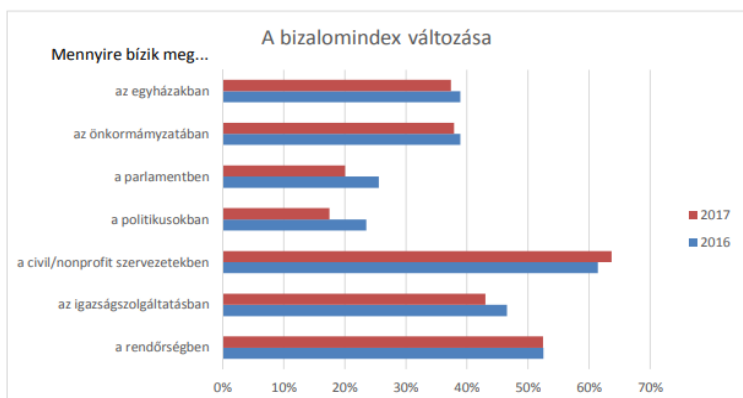
tanulás a minket körülvevő világ megértésének leghatékonyabb módjává vált. Ugyanakkor a közoktatás egyre kevésbé alkalmas betölteni ezt a funkciót.

Felgyorsult, modernizált világunkra jellemző, hogy kevésbé szolidáris, az emberek, kiváltképp a fiatalok, elkezdenek elidegenedni és sodródni, nem találják a helyük és nem is bíznak abban a társadalomban, amelyben élnek. Nem hiszik, hogy cselekedeteik révén változást indukálhatnak, vagy szavuk meghallgatásra talál. A közbizalom a társadalom állapotának egyik fontos mutatója, melyet a Civil Kollégium Alapítvány, valamint a Közösségfejlesztők Egyesülete, helyi civil szervezetek bevonásával vizsgál évről évre. Ezek eredményei pedig visszaköszönek a fent leírtakban. (Péterfi 2017)

Arisztotelész Politika című művében úgy fogalmaz, hogy az egyén csak akkor lehet teljes értékű állampolgár, ha aktívan részt vállal a közügyekben, a közösség életében. (Arisztotelész 1984) A részvétel problematikája azonban ismét kardinális kérdéssé vált. Ha abból az állításból indulunk ki, hogy a demokrácia aktív részvételi lehetőséget biztosít, akkor a bizalomindex változása nem mutatna évről évre lesújtóbb számadatokat. Ahogy Lányi András fogalmaz az állampolgári részvétel fontosságáról egy vele készült interjúban: „*olyan közösségben, amely több nemzedéken át azt tapasztalta, hogy akik részt követelnek maguknak a közös ügyek intézéséből, azoknak csak bajuk lehet; büntetés, üldöztetés lesz a részük, ott nagyon nehéz szokásba hozni a részvétel igényét.*”²⁰

Mennyire bíz meg...?

Forrás: <https://www.cka.hu/arh/eves-kozbizalom-felmeres-eredmenyek/>

A közösségi szocializáció és a nem-formális tanulás eszenciális az emberiség számára, mely szövetét közösségeink alkotják. Mára a közösségi

²⁰ Péterfi Ferenc (2009) interjú videó – Miért fontos az állampolgári cselekvés és a civil részvétel?

Kulcsfogalmak

Settlement mozgalom, önkéntesség

A **settlement** szó a settle down (leletelepedni) igéből származik, az intézmény és mozgalom arról nyerte nevét, hogy a XIX. század végétől Anglia nagyvárosainak nyomornegyedeibe egyetemi hallgatók és oktatók települtek, hogy tanítsák és segítsék a szegényeket. A settlement mozgalom története az első intézménnyel, a londoni Toynbee Hall-al kezdődött, mely nevét a gazdaságtörténész és szociális reformer Arnold Toynbee-ről kapta. A gyors iparosodás és demográfiai változások következtében a nagyvárosokban éles társadalmi ellentétek kezdtek kirajzolódni, melyek gettósodó szegregátumok létrejöttét vonták maguk után a londoni Whitechapel negyedben. Általános jelenséggé vált a szegénység, munkanélküliség, rossz lakáskörülmények, erőszak és bűnözés. (Giczey 2015)

A növekvő igény hatására hamarosan gombamód kezdtek szaporodni a settlement házak:

Egyesült Királyság	
1884	Toynbee Hall (London)
1914	20 settlement
1922	60 settlement

USA	
1886	Neighbourhood Guild (New York)
1900	100 settlement
1910	400 settlement

Forrás: http://www.adattar.net/parola/wp-content/uploads/2015/12/PAROLA_2015-4.pdf

Főbb tevékenységük: jogi és pénzügyi tanácsadás, iskolán kívüli ellátások, empowerment, migránsok integrálása, felnőttképzés, valamint gyermek- és ifjúsági munka. Magyarországon telepnek nevezték az első settlement házat a XX. század elején. 1912-ben Budapesten, Hilscher Rezső kezdeményezésére jött létre az Újpesti Főiskolai Szociális Telep, mely bár az első világháború alatt katonai kórházként funkcionált, a háború végétével mégis elkezdődhetett benne a settlement munka. Ekkor már működtek hazánkban művelődési házak, melyeket közösségi házként aposztrofáltak, azonban ezek szakmai működésükben jelentősen eltértek a settlementtől. Viszont az

1970-es évek második felétől, a népművelésben elindult útkeresésnek köszönhetően, a „nyitott ház” mozgalom eredményeként már sokkal közelebb került a két fogalom egymáshoz. Ahol lényegében alulról felfelé építkezve, a társadalmi igazságosságért és változásért, a teljes közösséggel dolgozva hidat építenek társadalmi osztályok és kultúrák között, így biztosítva a szabad találkozás és eszmecsere lehetőségét. (Giczey 2015)

A settlement mozgalmak eredményeként létrejövő intézmények, széleskörű szolgáltatásaik révén kovácsolták közösséggé emberek tömegét. A mozgalomhoz való csatlakozásért gyakorta fizettek a résztvevőknek, de többnyire önkéntes munkában látták el feladataikat.

Az **önkéntesség** a társadalmi tőke egyik legfontosabb építő ereje, mely által fejlődik az egyének közötti együttműködés, javulnak a gazdasági mutatók, csökken a kiilleszkedés veszélye, és működik a közösségek hálózata. A definíció három fő pillére szerint az önkéntesség szabad elhatározáson alapuló, anyagi érdekektől mentes, valamint közjót szolgál. Az önkéntes tevékenység többféleképp tipizálható, így beszélhetünk kölcsönös segítségnyújtásról vagy önszolgálatról, jótékonyaságról, közérdekű ügyek képviseléséről, valamint közösségi részvételről egyaránt. Az önkéntesség tovább csoportosítható hely, idő, szervezet, tevékenység, és felkészültségi igény szerint. (Czike, Kuti 2006)

Megkülönböztethetünk „rég” és „új” típusú önkéntességet. A „rég” gyökerei a polgárosodáshoz nyúlnak vissza, az adományozáson, a jótékonyaságon alapszik. Háttérében olyan hagyományos polgári eszmék és értékek állnak, mint a szegények megsegítése, a szolidaritás vagy a vallási meggyőződés. Az „új” (modern) legfőbb jellemzője a tudás alapú társadalom elvének a gyakorlati tapasztalat szerzése, valamint az élethosszig tartó tanulás elvárásának való megfelelés. Motiváló tényező lehet az új tudás megszerzésének vágya, az önmegvalósítás, önmagunk kipróbálásának lehetősége, és a kapcsolati háló bővítése. Az önkéntesség reintegrációs erőként is megjelenhet, hiszen a munkanélküliek körében nőhet a munkahely szerzésének esélye, a nyugdíjasok tekintetében jobb életminőséget és aktívabb időskort biztosíthat. A fiatalok esetében a munkanélkülivé szocializálás folyamatának megállítását, valamint az alacsony társadalmi státuszú csoportok kirekesztődésének megakadályozását jelentheti. (Czike, Kuti 2006)

Az önkéntességben rejlő pénzben közvetlenül ki nem fejezhető értékek a közösségfejlesztő hatás, a

Letöltés:

<http://kka.hu/Kozossegi-Adattar/DOKUMENT.Nsf/4be80daf005edcb8852566f2000b4f9f/88d8b17187926285c125766f0041cd47?OpenDocument#Untitled%20Section>

kölcsönösségi viszonyok, a cselekvő állampolgáriság, valamint a személyes fejlődés és tanulás, a lelki gazdagodás. (Merrill 2006)

A hazai önkéntességet illetően fellendülésről és annak terjedéséről 2001. óta beszélhetünk, melyet az ENSZ az Önkéntesek Nemzetközi Évének nyilvánított. Ezt követően 2011. pedig az Önkéntesség Európai Éve volt. Így került mindinkább a közfigyelem fókuszába is. Az elmúlt években szakmai téren jelentős fejlődés volt megfigyelhető köszönhetően az Európai Unió támogatásának, a törvényi szabályozásnak, de ezzel összhangban a társadalmi elfogadottsága szintén sokat változott. Megfigyelhető volt az önkéntesség intézményesülésének folyamata, ezzel párhuzamosan pedig a civil szféra fejlődése. Ahol a civil élet erős, ott az állampolgárok is elkötelezettebbek a közügyek iránt. Magyarországon az elmúlt évtizedek történései révén az önkéntesség tartalma átváltozott, a kötelező felelősségvállalástól (pl. kommunista szombat) az önként, szabad akaratból vállalt, fizetség nélküli, közjót szolgáló tevékenység lett, formális vagy informális keretek között. Ám ez a társadalmi cselekvés az elmúlt időszak távlatában ismét erodálni látszik. (Bartal, Kmetty 2011)

Különböző országokban az önkéntesség különböző definícióival találkozhatunk. Hazánkban, más európai országokhoz képest még mindig kisebb, vagy eltérő szerepe van az önkéntes munkának.

Nemzetközi adatok az önkéntesek munkájáról, 2000

Ország	Formális szervezetben	Informálisan
A felnőtt lakosság százalékában		
Egyesült Királyság	48 % (1999)	78 % (1999)
Dánia	28 % (1993)	31 % (1995)
Hollandia	32 %	n.a.
Németország	34 % (14 év felett, 1999)	n.a.
Svédország	48 % (16 év felett, 1999)	52% (16 év felett, 1999)
Magyarország	5 % (1995)	29 % (1995)

Forrás: Az Önkéntesség és az állam szerepe c. konferencia záró anyaga, Utrecht. Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk. 2000.

Az állam feladata lenne, hogy segítse az önkéntes munkavégzéshez kapcsolódó infrastruktúra megteremtését, vagy annak szervezését, de mindenképp együttműködő partnerként támogassa azt. Ez többé-kevésbé Magyarországon is megvaló-

sul, hiszen nagy hangsúlyt fektetnek az önkéntesség eszméjének oktatásba való bekapcsolására, vagy a munkanélküliek aktivizálására elvi szinten, de forrásokat már nemallokálnak hozzá. Tehát hazánkban elég jelentős deficittel kell számolnunk e téren. Sokakban él még az a sztereotípi, mely szerint az önkéntesség középosztálybeli unatkozó háziasszonyok hobbi. Azonban az önkéntességhez kapcsolódó széleskörű kutatások megcáfolják ezt. Mind demográfiai, mind pedig motivációs különbségek figyelhetők meg. Sőt, egyre több szervezet politikájában válik hangsúlyossá, hogy alkalmazottjaik önkéntes munkára való kapacitálásával segítsék kreativitásuk, munkakedvük növelését, melyből mind az egyén, mind pedig a szervezet profitál. (Czike 2001)

Pécs Bike Maffia

„Anger is a gift” hallottam egyszer Havasi Zoltánt előadni a Herolcon nemzetközi konferencián, ahol egy általa indított mozgalomról, a Budapest Bike Maffiáról mesélt. Akiben a szolidaritás-hiány által kiváltott düh munkált. A Pécs Bike Maffia tulajdonképpen a fővárosi mozgalom mintájára létrejött informális szervezet, mely célja elsősorban a rászoruló családok segítése. Tevékenységét innovatív módon végzi, a közösségi fókuszú szociális munka módszerével. A szociális ellátórendszert kiegészítve, olyan közösségi lehetőségeket nyújt, mellyel képes megszólítani különböző társadalmi státuszú embereket, fiatalokat és időseket, eltérő kultúrájú és vallású csoportokat. Önkénteseik között a helyi nyugdíjasoktól a távoli országokból érkező egyetemistákig és az Európai Önkéntes Szolgálatot teljesítőig mindenki megfordult már.

A havi rendszerességgel megrendezésre kerülő közösségi főzések alkalmával adományokból – pénzbeli és természetbeni – főznek 100-150 adag tartalmas melegételt. Az ebéd két keréken érkezik a családokhoz, de alkalomadtán, jeles napokon lehetőségük van a főzésnek több mint egy éve állandó helyet biztosító Szabadkikötő nevű közösségi térben együtt étkezni. Ezen integrált alkalmak kimozdítják a különböző városrészekben élőket. A magát közösségi klubnak, kávézónak és játszótérnek aposztrofáló helyen, tudás, tapasztalat, érzés és gondolat úgy cserél szabadon gazdát, hogy közben egy koncert, kiállítás megnyitó vagy éppen gyerekszivaj a háttérzaj. A szervezés, és szervezők másik bázisa a pécsi Civil Közösségek Háza, mely egy settlement típusú közösségi intézmény, ahová Balipap Ferenc megfogalmazásában szórakozni,

művelődni és segítségért jár a nép. Funkcióját tekintve komplex, többségében térítés nélküli szolgáltatásokat nyújt a város lakói számára. Nemcsak kulturális, de szociális feladatokat is ellát. Jelenleg Civil Információs Centrumot és Önkéntes Centrumot, korábban pedig Esélyegyenlőségi Irodát is működtetett. Ahol kiemelten fontos a nyitottság, az egyenlő hozzáférés és az élethosszig tartó tanulás eszmeiségének való megfelelés. Talán nem véletlen, hogy innen indult útjára a Pécs Bike Maffia mozgalom is.

Elmondható, hogy a közösségi főzések alkalmával, a közös cél érdekében felbomlanak olyan társadalmi különbségek és szakadékok, melyek egy más közegben és szituációban markánsan jelen vannak. A résztvevők mind tenni akarnak, tenni az anómia ellen. Nemcsak a szolidaritás vezérli őket, vagy a filantrópia, hanem egy szükséglet kielégítése. Azonban ez az egyéni igény az önkéntes segítségből fakad, s a Maslow-piramis csúcsa felé halad. Kielégíthetik saját hiányérzetüket, a bevezetőben megfogalmazott közösség hiányát, ugyanakkor egészen a transzcendenciáig juthatunk. A tagok átélnek a közösséghez való tartozás élményét, s annak identitás- és tudásformáló erejét. Egyfajta közösségi tanulás és szocializáció is megvalósul. „A szocializáció funkciója azt a folyamatot jelöli, mely során a társadalom, vagy annak valamely alapvető társadalmi egysége átadja az uralkodó tudást, társadalmi értékeket és viselkedési mintákat a társadalom tagjainak. A folyamat során az egyén elsajátítja azt a fajta életmódot, amely az ő társa-

dalmára, nem pedig valamely más társadalomra jellemző. A folyamat különösen az életciklus elején észlelhető, illetve bír meghatározó fontossággal, de az egyén életének egészére kiterjed.” (Warren 1963:174)

Az önkéntesek átélhetnek továbbá egy olyan léttapasztalatot, mely a társadalmi struktúrától és hierarchiától mentes spontán közösség élményét jelenti, mely nem intézményesíthető, átmeneti és pillanatszerű. Modern társadalmunkban ez a *communitas*- élmény leginkább mozgalmak formájában tetten érhető. (Turner 2002)

A mozgalmak dinamikus terjedése, s azok népszerűsége napjainkban számomra igazán reménykeltő. Melyet kiválóan példáz a Budapest Bike Maffia honlapján olvasható mondat is: „A Bike Maffia egyesek szerint egy új filozófia, de minimum kijelenthető, hogy folyamatos innovációt injektálnak a segítségnyújtásba, jótetteken keresztül.”²¹

Forrás: <https://www.facebook.com/pecsbikemaffia/>

²¹ Budapest Bike Maffia honlap – De nézzük, mit írnak mások rólunk! Forrás: <http://bbm.hu/bemutakozas/kik-vagyunk/>

A mozgalom neve már önmagában sokakban kíváncsiságot ébreszt, ugyanakkor annak hitvallását is tökéletesen kifejezi ez a három szó: Pécs Bike Maffia. A lokalitásban gyökerezik, helyben nyújt segítséget helyieknek. Az önkéntesek érdeklődésüknek megfelelően csatlakozhatnak. Van, aki csak adományával járul hozzá a havi főzések sikeréhez, s van, aki a szervezésben is részt vállal, ugyanakkor van, aki csak főz és van, aki szállít is. A „legelvetemültebbek” pedig mindenből kiveszik a részük. Mozgalmi jellegének köszönheti vitalitását, hogy állandóan változik és fejlődik a Maffia, azonban egy valami mégis állandó, a szellemiség, melyen osztoznak a tenni akarók. Azok, akik a jelenben cselekszenek, hogy a jövő generáció számára is divatba hozzák a múlt értékeit.

Nyers Szilvia

email: via192021@gmail.com

Irodalomjegyzék:

Arisztotelész: *Politika*. Budapest, Gondolat Kiadó, 1984

Bartal Anna Mária, Kmetty Zoltán (2011): A magyar önkéntesek motivációi - a Magyar Önkéntes Motivációs Kérdőív sztemerdizálásának eredményei alapján. *Civil Szemle* 2011/4. 7-30. o.

Czike Klára (2001): Önkéntesség - számokban. *Esély Társadalom- és szociálpolitikai folyóirat* 2001/6. 18-46. o.

Czike Klára, Kuti Éva (2006): *Önkéntesség, jótekonyság, társadalmi integráció*. Nonprofit Kutatócsoport és Önkéntes Központ Alapítvány, Budapest

Giczey Péter (2015): A settlementek esélyei Magyarországon. *Parola A közösségi fejlesztőmunka folyóirata* 2015/4. 3-6. o.

Merrill, M. V. (2006): Global Trends and Challenges for Volunteering. *The International Journal of Volunteer Administration*, 24 (1): 9-14.

Péterfi Ferenc (szerk. 2017): *Közbizalom 2017. Egyre növekszik a két*. Civil Kollégium Alapítvány, Budapest Letöltés: <https://www.cka.hu/arh/eves-kozbizalom-felmeres-eredmenyek/>

Turner, Victor (2002): *A rituális folyamat*. In.: Sárkány, Fejős, Voigt (szerk.) Osiris Kiadó, Budapest

Warren , Roland L. (1963): *The Community in America*, Rand McNally, Chicago

Test- és énkép a cigánytelepen

Egy önismereti fókuszú csoport tapasztalatai

Aczél Zsófia, Kakuk Tímea

A következő beszámolóban a BAGázs Közhasznú Egyesület Női klubjában alkalmazott módszereket, a csoport tapasztalatait és eredményeit szeretnénk megosztani. A beszámoló célja egyrészt, hogy bepillantást engedjen egy nem mindennapi terepen működő csoport életébe, dinamikájába, másrészt, hogy ezzel is erősítse az elhatározást azokban, akik hasonló terepen gondolkoznak önismereti fókuszú csoport elindításában.

Az összefoglaló egyrészt a csoportvezetők tapasztalataira épít, másrészt az Egyesület által kísérleti jelleggel bevezetett hatásmérési módszer (The Most Significant Change) eredményein keresztül maguknak a résztvevő csoporttagoknak a reflexióját is tolmácsolja.

Mindenki számára nyitott a lehetőség, hogy terápiás, önismereti munkában, egyéni vagy csoportos keretek között kerüljön közelebb önmaga megértéséhez, viselkedésének, vágyainak, céljainak komplex értelmezéséhez. Mindenki számára nyitott a lehetőség, hogy feltérképezze, feldolgozza élettörténetében az elakadásokat, illetve azok hatását önmagára, és új megoldásokat keressen.

A szociális területen dolgozva persze tudjuk, hogy ma Magyarországon bizony szerencsés csillagzat alatt kell születni ahhoz, hogy valaki élhessen ezzel a lehetőséggel. Olyan lakóhelyen élnie, ahol egyáltalán fizikailag elérhető számára valamilyen terápiás lehetőség, olyan társas környezetben, akik támogatják, vagy legalább nem utasítják el az önismereti munkát és persze, nem utolsósorban, minimum a középosztály életszínvonala szükséges hozzá, hogy fizetni tudjon érte. Államilag támogatott foglalkozás ugyanis szinte nem létezik ma Magyarországon.

2017-ben mi egy szegregált telepen élő, roma női csoportnak szerettünk volna lehetőséget adni az önismeretre, önfeltárára.

Fontos hangsúlyoznunk, hogy a csoport olyan értelemben nem előzmények nélküli, hogy Női klub, sok lelkes budapesti önkéntes támogatásával, kisebb-nagyobb megszakításokkal már régebb óta, közel 3 éve működött a telepen. A csoportszabá-

lyok betartása, a kölcsönösség és a bizalom megteremtése a csoportban, az egymásra való odafigyelés, a ráhangolódás éppen ezért nem volt újdonság a tagok számára.

A korábbi Női klubot, a telepen élő nők kérésére, 2017 tavaszának végén, nyár elején indítottuk újra, egy pár hónapos szünet után. Korábban a klub nyitott csoportként, szintéreként működött, ahol az önkéntesek elsősorban beszélgetésekkel, játékokkal, relaxációs gyakorlatokkal egy meghitt közösséget hoztak létre a telepen.

Az Egyesület, melynek keretében a program működött, egyik legfontosabb célja, hogy a telepen élők és a közösség egésze életében hatást, változást érjen el. Csoportvezetőként az volt a kiindulási pontunk, hogy a Női klub ehhez a változáshoz azzal tud leghatékonyabban hozzájárulni, ha lehetőséget ad a tagoknak arra, hogy önmaguk megértésével, elfogadásával képesek legyenek arra, hogy másokat is megértsenek és elfogadjanak. Mivel úgy éreztük, hogy a csoport készen áll arra, hogy egy jól lehatárolt tematikában és keretben tovább fejlődjön, pár hónap egymásra hangolódást követően elkezdtünk egy 12 alkalmas zárt önismereti csoportban dolgozni.

Csoportvezetőként kíváncsiak voltunk arra, hogy ebben, a sok szempontból nem „hagyományos” csoportban vajon születnek-e olyan tapasztalások, amelyek esetleg más csoportok számára, vagy éppen hasonló helyzetű, háttérű emberek számára is érvényesek és felhasználhatóak lehetnek. Az alábbiakban ezeket a tapasztalatokat osztjuk meg.

Keretek

Sok szempontból a csoport kereteinek a felállítása már magának a segítő, fejlesztő munka részének tekinthető.

Az állandó időpontban és biztonságos helyszínen, előre vázolt tematika/időkeretben megrendezett foglalkozás-sorozat ugyanis egy belátható, rendszeres és tervezhető program volt, olyan, amihez a csoporttagok közül mindenkinek közösen kellett alkalmazkodnia. Mindez önmagában is pozitív, fejlesztő hatást gyakorolt a csoporttagokra. Az egyik csoporttag ezt úgy foglalta össze, hogy számára azért volt fontos a női csoport projektje, mert „volt egy eleje és volt egy vége, mi meg azért dolgoztunk, hogy ezt megvalósítsuk együtt”.

A heti foglalkozások megfelelő keretet jelentettek a résztvevők számára, többször megfogalmazták, hogy már várták a „szerdai napot”, a Női klub napját. Az alkalmak között eltelt viszonylag rövid idő pedig azt is segítette, hogy a csoport könnyebben emlékezzen az előző foglalkozásra és az egész csoport célja végig aktuális maradjon az életükben. „Már gondolkodtam, hogy ma mit csinálunk”-hozta fel oly sokszor az egyik résztvevő a foglalkozások elején. A heti megjelenés már csak azért is elengedhetetlenül fontos volt, mert, tapasztalatunk szerint, a telepen élő nők egy hét alatt a családban és a tágabb környezetükben, a munka vagy az egészségük terén is több változást élnek át, nem várt eseménnyel kell megbirkózniuk.

Foglalkozásainkat az Egyesület konténerházában tartottuk, mely a telep szélén áll. A konténer első látásra egyszerű berendezése és infrastruktúrája kényelmes közösségi teret jelentett, hiszen volt benne víz, áram és fűtés, amellyel nem minden csoporttag rendelkezik saját otthonában. Ezen túl, a térrel kapcsolatban, az is visszatérő reflexió volt a csoporttagok részéről, hogy a konténer viszonylag csendes helyszín volt, a Női klub idején legalábbis mások számára nem volt elérhető: „Jó, hogy itt csend van, nem zúg a fejem, nincsenek gyerekek”. Többször felvetődött, hogy a csoport „kimozdulhatna” a telepről és a közeli művelődési házban tarthatná a foglalkozásokat. Erre azonban nem került sor, elsősorban azért, mert a késői órában megtartott csoport sokak számára azt is jelentette, hogy a nagyobb gyermekeket egyedül hagyták az otthonukban. A telepről való kilépés és a fizikai távolság így a féltéssel és bizonytalansággal is összekapcsolódott.

A csoport

A csoport sok szempontból homogénnek nevezhető: csak nőkből állt, akik mindannyian cigány származásúak, a bagi telepen élnek és a csoport fele nem fejezte be az általános iskolát. Összesen 8 állandó tagja lett a csoportnak, akiknek a nagy része jól ismerte egymást, sokan közülük rokoni kapcsolatban állnak egymással.

A nézőpontok sokszínűségét a csoporton belül egyrészt a különböző életkor, másrészt résztvevők családi állapota jelentette, illetve az, hogy van-e gyermeke. A csoport legfiatalabb résztvevője 14, a legidősebb pedig 58 éves volt.

A perspektívák színesítését az előbbiek mellett, a csoport a 2 csoportvezető intenzív bevonásával érte el: a résztvevők ugyanis rendszeresen kérték, hogy a csoportvezetők saját élményeikkel is vegyenek részt a csoportban „anyaként”, „lányként”, „feleségként”, „élettársként”, „diplomás nőként”, „nem telepi” (a telepi szóhasználatban „magyar”) „nőként”.

Ez utóbbi sajátos csoportvezetői szerepet eredményezett, amely erőteljesen hatott a csoportdinamikára is. A polarizáció szakaszában ugyanis, az általános dinamikától eltérő jelenséggel találkozhattunk: a csoport egysége ugyanis nem a csoportvezetőkkel szemben jött létre, hanem a csoportvezetők és a csoport célja melletti gyors elköteleződés mentén. Ennek köszönhetően a csoport gyorsan és hatékonyan megkezdte működését: a csoporttagok mindvégig hangsúlyosan bevonódtak a feladatokba, dolgoztak saját maguk és társaik megismerésén, elfogadásán.

A csoportalkalmak

A tematika meghatározásakor a közel 3 hónapos felvezető, ismerkedős alkalmak tapasztalataiból építkeztünk. Egyrészt olyan témát kerestünk, amely

kellően univerzális ahhoz, hogy a csoporttagok mindegyike magáénak érezze, másrészt pedig vizuálisan is megragadható, ugyanis az előkészítő csoportalkalmak során egyértelművé vált számunkra, hogy a képi megjelenítéshez könnyen és szívesen kapcsolódnak a telepen élő nők. Ezen túl azt is fontosnak tartottuk, hogy a foglalkozások az Egyesület céljaival, a változás elindításával, a fejlődés ösztönzésével is összhangban legyenek.

Így született meg az ötlet, hogy a csoporttagoknak a saját testükkel, az egyes testrészeikkel kapcsolatos viszonyulásait, érzéseiket egy fotós projekt keretében dolgozzuk fel.

Az egyes csoportalkalmak azonos forgatókönyv mentén zajlottak: a nyitó-kör, valamint a bemelegítő játékot követően egy-egy testrészrel kapcsolatban dolgoztunk drámapedagógiai gyakorlatokkal, játékokkal, majd a csoporttagok néhány reflexiót fűztek, jegyezték le az adott témában, illetve az adott testrészükről készítettünk fényképet. Mivel a csoport egy részének fokozott igénye volt a játékra, így néha beiktattunk egy-egy egyszerű, szórakoztató játékot, illetve az adventi időszakban az egyik foglalkozáson kizárólag a tematikán kívüli, a közelgő ünneppel kapcsolatos játékokat vittünk.

Nyitó-kör

Az eredeti tervek szerint minden egyes csoportalkalmat az érzelmi detektáció hagyományosabb, verbális formájával kezdtük volna („Hogy vagy?” „Hogyan éreztél a csoportba?”). Ez azonban túlságosan nyitott kérdés volt a nők számára, nehezen tudták értelmezni, és jellemzően vagy az aznapi/heti életeseményeket narrálták vagy hosszasan ventilációba kezdtek. Ezért a nyitó-kör kérdéseit szűkítettük („Hogy érzed most magad?” „Mondj egy jó hírt és egy rossz hírt!”), vagy arra kértük őket, hogy például non-verbális eszközök segítségével fejezzék ki aktuális érzelmi állapotukat („Válassz egy színt, ami illik most hozzád!” „Mutasd meg egy mozdulattal, hogy érzed magad!”).

Bemelegítés

A nyitó-kört követően a csoportfoglalkozások jól elkülöníthető része volt egy, esetleg két játékpédagógiai/drámapedagógia gyakorlat, ami az adott alkalom témáját jelentő testrészhez kapcsolódott. Bár ezek a feladatok a ráhangolódást segítették volna, egyértelművé vált számunkra, hogy a csoporttagok biztonságosabban és örömmel mozogtak a játék adta térben, és könnyebben kapcsolódtak az azt követő verbális, feldolgozó részhez.

Így a játékok funkcióján kicsit módosítottuk és igyekeztünk nagyobb önismereti hozadékú játékot bevetni bemelegítő gyakorlatként.

Egy-egy példa arra, hogy hogyan formálódtak, mélyültek a bemelegítő gyakorlatok, és miként támogatták a foglalkozások a test- és énkép megismerését.

Téma: A kéz

Játék: Kéz felismerés

Arra kérünk egy önként jelentkezőt, hogy üljön háttal a csoportnak és csukja be a szemét. Ezt követően azt kérjük, hogy a csoporttagok közül valaki csendben nyújtsa oda, helyezze az önként jelentkező tenyerébe a kezét. A csukott szemű csoporttag találja ki, hogy kinek a kezét fogja.

Téma: A láb

Játék: Öt lépés

Arra kérjük a csoporttagokat, hogy egy, a földre lefektetett kötél és öt szimbólum segítségével mutassák be, hogy milyen utat tettek meg eddig, hol állnak most, és hogy melyek lesznek a következő lépések az életükben. Összesen két, a múlttal kapcsolatos szimbólumot, egy a jelent reprezentáló jelképet, és ismét két, a jövőben tervezett lépést kellett megjeleníteniük. Majd a kötél mentén végigsétálva elmesélni az egyes lépéseket.

Test- és énképek

A játék-blokkot követően a csoportalkalmak egy-egy testrész fókuszba helyezésével folytatódtak. A testrészhez kapcsolódóan három témakörben kerestük a válaszokat: „Hogyan viszonyulunk hozzá fizikailag?” „Hogyan kapcsolódunk vele másokhoz?” „Milyen metaforikus jelentést hordoz?”

A teljesség igénye nélkül néhány kérdés és a hozzá kapcsolódó válasz:

Szem:

Mit szeretsz a szemedben?

„Szeretem a szemem színét és szempilláimat.”

Mire használsz a szemed?

„Szoktam vele csábítani és haragosan nézni.”

Ha a szem a lélek tükre, mit látunk a Te szemedben?

„A szememben bátorság van.”

A csoporttagok egymás válaszaihoz szabadon kapcsolódhattak, ezeket a reflexiókat minden esetben a támogató hangnem határozta meg:

„Szerintem a lányom nem fogná a kezem a halálos ágyamon, nem lenne velem.” „Most kamasz, addig még megnyugszik, meglátod”- nyugtatták a megszólalót a csoporttagok.

A kérdések megbeszélését követően a csoporttagok kis jegyzeteket készítettek az elhangzottakról. Ezek formája változatos volt. Olykor szabadon hagytuk, hogy rögzítsék a számukra legfontosabbat: „Írj le mindent, ami most elhangzott a szemedről és számodra fontos.”

Máskor konkrét keretet adtunk a jegyzeteléshez, reflexióhoz: „Felezd meg a lapodat! A bal oldalára rajzold le a bal füledet, jobb oldalára a jobb füledet! Bal oldalra írd le azokat a dolgokat, amiket nem szeretsz a füledben és amiket nem szeretsz meghallani, jobb oldalra, amiket szeretsz benne és amiket szeretsz meghallani.”

A jegyzetek, az írásbeli reflexiók a csoporttagok számára is egyértelműen és expliciten támogatták az test- és énképpel kapcsolatos önmegértés folyamatát: „Olyan jó volt, hogy nem csak a képek

voltak, hanem írtunk hozzá történeteket, mert így saját magunkba tudtunk nézni, hogy milyenek vagyunk és ez nem egyszerű dolog. Ennek nagyon örülök.”

A jegyzetek elkészítése után került csak sor a fotózásra. Valamennyi csoporttag maga döntött arról, hogy milyen fotó készüljön az adott testrészéről.

A csoportfoglalkozások végén adtuk oda az előző alkalom képeit. A kép megtekintésekor még elmondhatták észrevételeiket a korábbi foglalkozáson fókuszba helyezett testrészről: „Most látom csak, milyen kicsi a fülem”, és kiegészíthették a korábbi jegyzeteiket.

A technikai feltételei ennek a bloknak is minimálisak voltak. Minden egyes csoporttag és a csoportvezetők is rendelkeztek egy kisméretű fotóalbummal. A fotókat a csoportvezetők készítették, nem dolgoztunk külön fotóssal. Az albumba a fotókon kívül kézzel írott színes lapokon kerültek be a foglalkozások verbális lenyomatai.

A csoport, pontosabban a fotós projekt lezárását nagyban segítette, hogy egy kísérleti módszerrel a csoporttagokat is bevontuk a program hatásának, eredményeinek a mérésébe, melyre egy önálló alkalmat szenteltünk. A verbális záráson túl, mely bekeretezte, múlt időbe helyezte a projektet, egy budapesti kirándulással is megünnepeztük közös munkánkat. A budapesti programot úgy szerveztük, hogy amellet, hogy egy közös kikapcsolódás jelentsen, minden elemében kapcsolódjon a közös csoport céljához, témájához: ennek megfelelően olyan filmet néztünk meg a moziban (volt olyan középkorú csoporttag, aki életében először jutott el moziba), ami egy önmaga testének elfogadásával küzdő kisfiú beilleszkedésével foglalkozik, illetve

egy polgári környezetben/lakásban egy közös fotózást is rendeztünk.

Hatások, konklúziók

Fontos és érdekes „nem hagyományos” terepen is önismereti fókuszú, hozadékú csoportot tartani. Érdekes felkészülni és a csoportot is felkészíteni arra, hogy egy jól körvonalazott tematika minden egyes elemében könnyű kapcsolódást jelentsen a résztvevők számára.

A csoport egyértelműen erősítette a résztvevők önreflexióját, a társas kapcsolatok és a bizalom alapjait, emellett egy támogató közegben a közösséghez tartozás pozitív élményét is jelentette a csoporttagok számára: „Megtanultam mások szavába nem belevágni. Fontos nekem, hogy itt tanuljuk az együttérzést, kommunikálni és jobban tudok most már ismerkedni.” „Megnőtt az önbizalmam. Azelőtt nem voltam egyáltalán magabiztos. Amióta, egy fél éve ide járok, érzem, hogy nagyobb az önbizalmam. Régebben nem mertem az emberekkel beszélgetni, beszélgetést kezdeményezni, szóval még nevetni sem mertem az emberek előtt. Ebben a csoportban úgy érzem, hisznek bennem és mindig biztatnak engem, hogy nyugodjak meg, meg tudom csinálni és ne legyek szégyenlős.”

Hazánkban a szegregáltan és mélyszegénységben élők esetében a segítői munka elsősorban a biológiai/fizikai és szociális szükségletekre fókuszál, a pszichés, mentális segítségnyújtás már luxus kategóriába eső szolgáltatásnak számít. Valamennyi mérvadó kutatás kiemeli, hogy a hazai lelki egészség mutatók messze elmaradnak a jóléti államokétól, ez a terület minden szempontból rendszerszinten elhanyagolt az egészségügyben. Különösen aggasztó a hátrányos helyzetű személyeknek a hozzáférése a szolgáltatásokhoz. Megfelelő lelki egészséggondozás vagy éppen pszichoterápiás ellátás hiányában a nehézséggel küzdők pusztán a háziorvosi szolgálatig jutnak el különböző szorongásoldó vagy nyugtatótablettákért. Vagy éppen isznak, drogoznak a megnyugvásért.

A projekt és a csoport egészének működésének alaptapasztalata, hogy megfelelő előkészítés és a biztos, biztonságos keretek megteremtését követően, a leginkább nagyvárosi környezetben, fizetős szolgáltatásként elérhető módszereket is érdemes egy cigánytelep közösségi konténerébe elvinni.

Még akkor is, ha első pillantásra abszurdnak tűnik az ötlet...

zsofia.aczel@gmail.com

ktimika@gmail.com

1968. Mi történt és milyen változások indultak el 50 éve?

Péterfi Ferenc

MI TÖRTÉNT ÉS MILYEN VÁLTOZÁSOK INDULTAK EL 50 ÉVE A PÁRIZSI DIÁKLÁZADÁSOKKAL EURÓPÁBAN ÉS A VILÁGBAN? – ezzel a címmel szervezett találkozót székhelyén, Szövetség utcai irodájának közösségi termében a Közösségfejlesztők Egyesülete **március 19.-én, a 2018-as Állampolgári Részvétel Hete nyitó napján.** (Az apropó a párizsi diáklázadások kezdetének évfordulója volt.)

A téma szakértője, **dr. Hahner Péter** történész bevezető előadása után közösen értelmeztük a történeteket, s a jó hangulatú, nyilvános beszélgetés során ki-ki hozzátette a maga gondolatát.

Barikádok Párizsban (Forrás: Wikipédia)

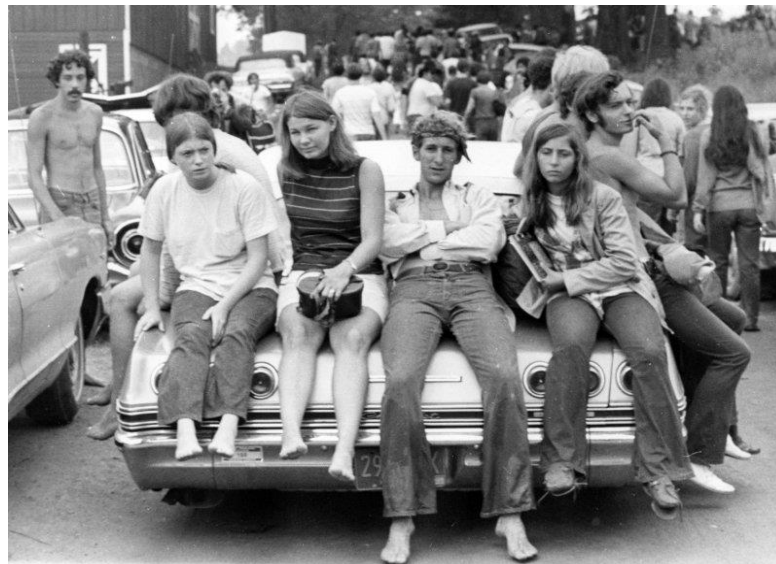
Persze ilyenkor sok minden eszünkbe juthat, a hazai „új gazdasági mechanizmus” kezdete, a prágai katonai bevonulás, a vietnámi háború vége, a fogamzásgátló tabletta világhódító útra indulása és egyébek. Mi a nyugati világban (Nyugat-Európában és Amerikában) történt korszakos

változások emlékeit: előzményeit és jelentőségét próbáltuk összegyűjteni (a szó szoros értelmében is) ezen az estén. Azokat, amelyek – utólag értékelhetjük így – kiemelt történelmi, politikai, kulturális és gazdasági jelentőségűek voltak.

A kapitalizmus egyre nyomasztóbbá váló válsága: az önzés, a kapzsiság, az egyenlőtlenségek, a fogyasztás elhatalmasodása kikezdték a világról való gazdasági elképzeléseket. Az Új Hang azt kiáltotta: változást!

Új, vagy újraértelmezett filozófiai irányzatok kerültek napirendre, például a 3 M: Marx, Marcuse, Mao Ce-tung.

Új korszellem, új életforma. Generációs váltás - középpontban az ifjúság! A „nagy generáció” megszületése.

Fiatalkok Woodstockban (Forrása: Wikipédia)

Új mozgalmak, eszmék. A despotizmus és a diktatúra tagadása, elvetése – demokrácia; háborúellenesség, békevágy... mindez hatalmas energiákat, indulatokat hozott a felszínre.

A szabadság és a hippizmus. Viselet, öltözködés, tabuk ledöntése, vissza a természetbe!

Szerelem, utazás – változás. Ezt a dinamikát kiáltja a fülünkbe *Jack Kerouac* ez idő tájt különösen népszerűvé váló *Úton* című regényében (amit eredetileg az 50-es évek elején írt meg), a világot (de legalábbis az USA-t) körberohanó autóstoppos főhőseivel.

„Győzelmet arattunk minden felett, ami öreg és gonosz, nem katonai értelemben, az energiánk szimplán felszabadult. Nem számított, hogy mit csinálunk, az volt a helyes” – írja a visszaemlékező amerikai újságíró, Hunter S. Thompson.

Hasonló változások jelentkeztek izgalmasan a zenében, a színház világában, az irodalomban, a filmekben és más területeken is.

Csupa nagyon szerethető, nagyon színes és nagyon dinamikus jelenség.

A részvétel, a kiszélesített párbeszéd – az utcán (az akkori médiában), a helyi kisközösségben; a hierarchia megtagadása, a számon-kérhetőség; a szabad egyesülés és az önrendelkezés újraértelmezése indult el ezekben a hónapokban. Amelyek már a mai értékeinkhez kapcsolják közvetlenebbül is ezt nagyszerű korszakot.

Megidéztük 1968-at. Kicsit talán bele is éltük magunkat. Azt mondják, 50 évenként átalakul, megújul a világ.

Hát, akkor most...?

Budapest, 1969 (Forrás: Fortepan, Sándor Dávid)

ferenc@peterfi.net

Hajnal László kapta az idei Beke Pál emlékcímet

Péterfi Ferenc laudációja

Az idei Beke Pál Emlékcím felnőtt kategóriájának díjazottja egy budapesti lakótelepen kezdte munkáját. Manapság már vidéken is számos értékes munkának részese. Nagyon alapos, lelkiismeretes és rendkívül szívós ember. A művészeti tevékenységektől a rendezvényekig, a fiatalokkal való munkától a közép- és idősebb korosztályig számos területen nyújtott és nyújt kiemelkedőt.

A városi közösségi művelődési feladatokon túl a falusi munkában is otthonos – egy alig 100 lelkes kis Szolnok megyei faluban, Óballán végez küldetészerű munkát – többnyire önkéntesként több mint 15 éve.²² A helyieknek reményt adó közösségi programokat, fesztiválokat szervez, helyi egyesület alakítását kezdeményezte és segítette.

Ezen túlmenően, lakóhelyén, Törökszentmiklóson évekig a fiatalokkal dolgozott kitartóan – egy régi mozit: a Lukács mozgót élesztették újjá, s varázsoltak bele ifjúsági közösségeket. A kisvárosban különféle kulturális mozgalmakat, pl. utcazene fesztiválokat kezdeményezett és szervez ma is, közösségi eseményeket vezet.

Több éve rendezi a sok embert vonzó „Törökszentmiklósi értékek klubja” című rendezvénysorozatot.

Munkájának elismertsége abból is látszik, hogy a környező települések polgármesterei is rendszeresen felkérlik arra, hogy ötleteivel, meglátásaival segítsen a közösségi-kulturális élet fellendítésébe – Nagykörűben, Tiszatenyőn dolgozik rendszeresen.

Jellemző alapossággal végzi szakmai munkáját elméletben és gyakorlatban is tapasztalatait színvonalas publikációkban foglalja össze, teszi közzé. A hagyományosabb népművelői/művelődésszervezői feladatokat és a közösségfejlesztést is elkötelezetten, alázattal végzi, ezeket tekinti igazi hivatásának.

Jelenleg Törökszentmiklóson egy roma integrációs programban is dolgozik – lényegében családmentorként.

Különös értéke munkájának és magatartásának, hogy sosem sablonos megoldásokban gondolkodik, hanem nagy élet-igenléssel, érzékenységgel helyben találja meg azokat az ügyeket, hiányokat, lehetőségeket és erőforrásokat, amelyekre aztán reagál, és az általa kezdeményezett folyamatokat egyben mindig tanulási-fejlődési folyamatnak is tekinti, folyamatosan csiszolja, finomítja.

A 2000-es években éppen Beke Pál ajánlotta őt Törökszentmiklós város akkori vezetőinek figyelmébe. Néhány éve az NMI Szolnok megyei Irodájának lett munkatársa, majd vezetője: jártas szinte valamennyi településtípus kulturális-

²² Az óballai munkáról ld. Hajnal László: Kincskeresők a Tisza mentén. Óballa mesélő múltja c. írását a Parola 2016/4. számában, http://www.adattar.net/parola/wp-content/uploads/2017/01/Parola_2016-4.pdf A szerk.

közösségi feladataiban. Jelenleg a Cselekvő Közösségek program mentoraként dolgozik.

Az alapítók – munkáját elismerve – döntöttek úgy, hogy 2018-ban az Emlékcímet emberi kvalitásáért, szakmai felkészültségéért, kollegialitásáért, a helyi közösségekkel végzett kiemelkedő munkájáért Hajnal László kapja.

Hantos. „A jól megválasztott cél: közösségteremtő erő” 30 évvel ezelőtt történt

Mészáros Zsuzsa

Gyakran kérdezik tőlem, hogy mióta dolgozom közösségekkel, mi volt az első élményem, ami meghatározta azt, hogy hosszú ideje fogva tart a közösségi szemléletmód és a közösségben való tevékenykedés.

Azt, hogy 30 éve kezdődött, persze az olvasó nem tudja, és én sem gondoltam eddig, hogy már ennyi ideje művelem a közösségi létformát. Nemrégiben azonban a Facebook segítségével rátaláltam egy volt pedagógus kollégámra, aki akkor látott bennem annyi fantáziát, hogy megnyissa előttem ezt az utat. Az általa megosztott *Közművelődés Fejér Megyében* c. folyóirat 1989. 1-2. számában írt cikkeket olvasva felfedeztem, hogy ez az én történetem is, de még inkább egy közösségfejlesztési folyamat valóságos lépéseinek kibontása. Úgy éreztem, hogy ezt érdemes megosztani a közösségfejlesztés iránt érdeklődőkkel. A cikkekből olyan összefoglalót készítettem, amely a folyamat egészére rálátást nyújt. S hogy mindez még a rendszerváltás előtt történt, alig hihető. A valóságos közösségi akarat ereje azonban, úgy tűnik, rendszertől független. A kezdeményezők bátorsága, a melléjük állók jóakarata, a közösségért való tenni akarásuk, hitük a közös jóban áthidalta az éppen zajló rendszerváltást.

Az én történetem 1986-ban kezdődött, akkor, amikor férjemmel és fél éves kisgyerekekkel Hantosra költöztünk, gondolván, hogy vidéken jobb lesz felnőni a gyerekeknek, s a szolgálati lakással a lakhatásunk is megoldódik. Amikor 1 éves lett a kisfiam, be is tölthettem az iskolában a megüresedett tanítói állást. Különlegesnek láttuk ezt a kis falut, amikor először odamentünk, hiszen akkor még nem volt megszokott, hogy apuka menjen gyes-re a cseperedő gyermekkel. Mi pedig így kaptunk állást és szolgálati lakást. Osztálytanítóként a 14 kisiskolással töltött felejthetetlen 4 év mellett a klubkönyvtár, a művelődési ház vezetése, a kibontakozó közösségi folyamatban való részvétel jelentette azt a meghatározó élményt, amely egész életutamon elkísért.

Gyömörei Barnáné tanárnő őszinte hittel állt neki a helyi kulturális, közösségi élet szervezésének, amely szervesen összefolyt a park közösségi tervezésével. Ács Sándorné így írt erről:

„A történetből kitűnik, hogy egy jól megválasztott cél hogyan tudja megmozgatni, felszínre hozni az emberekben szunnyadó tenni vágyást, tehetséget és a közös cselekvés hogyan tud közösséget kovácsolni. Mindezt csak jól működő csapatmunkával lehetett megvalósítani, ahol ki-ki a maga szakterülete, tehetsége szerint teszi a dolgát. Jó lenne, ha ez országos szinten is így lenne.” (Hangyál és társai, 1989:13)

„Kiderült, hogy többen is egyet akarunk, csak nem tudunk egymásról.

Közben letelepedett a faluban egy fiatal tanító-nő is a családjával, akit, lelkesedését és energiáját látva, a művelődési ház vezetésével bízunk meg.” (Gyömörei, 1989: 19)

„Bármilyen különös is, de a történet egy parkkal kezdődött.” (Bolye, 1989: 17)

Bolye Ferenc, aki kezdeményezője és megvalósítója is volt a község központjában lévő elhanyagolt park felújításának, kitűnően leírta a tervezés lépéseit, ami önmagában is egy valódi közösségfejlesztő folyamat volt. A helyi lelkes emberek mellett, a szomszéd faluban élő Ács Sándorné agrármérnök személye, hozzáállása, széles látóköre és közösség iránti tisztelete tette megkérdőjelezhetetlenné a demokratikus alapokon nyugvó építkezést. „Először is falugyűlést hívtunk össze, melyen közöltük a falu lakosságával az örömdetes hírt, és előadtuk a terveket. Ennek a falugyűlésnek különlegessége volt Gyimesi Károly előadása a község múltjáról, mely igen nagy tetszést aratott. Felemelő volt látni a falu apraját-nagyját, amint csillogó szemmel hallgatták a község dicsőséges középkori kun múlt-

járól szóló történeteket, azt, hogy Hantos valaha a környék legjelentősebb települése volt." (Bolye uo.)

A park helyreállításának tervével pályázatot nyújtottak be a TV Natúra Szerkesztőség által kiírt *Szebb, emberibb környezetért* pályázatára, amelyet el is nyertek.

Először is megpróbálták felderíteni, hogy milyen lehetett a park eredeti állapotában. Kutattak a Levéltárban, felkeresték az eredeti állapotokat ismerőket. Ezzel párhuzamosan Mészáros Lajos kertészmérnök segítségével feltérképezték a park állapotát. Ez a térkép szolgált alapul a terv készítésénél, mert cél a megmaradt terület megmentésére, fejlesztésére tevődött át.

„A tervezés során három fő szempontot tartottunk szem előtt:

1. A park eredeti jellegét ne változtassuk meg.
2. Az új létesítmények a közösséget szolgálják, a falu lakosságának igényei szerint.
3. Állítsunk emléket a falu múltjának legfényesebb korszakának - a középkori kun kapitányságnak.” (Bolye uo.)

A falu öröme az MTV *Tájkép* című műsorában 1988 tavaszán bemutatták Hantost.

Egy park tervezése annyi időt vesz igénybe, mint a kivitelezés - mondta a kertészmérnök.

A jelenlegi állapot feltérképezése után az igények felmérése következett. Felvettük a kapcsolatot az iskola tanári karával, az ő szempontjaikat is figyelembe véve döntöttünk.

1. A park legszebb, legépebb részét érintetlenül kell hagyni, itt csak az ápolás a cél
2. A valamikori teniszpálya helyén ismét teniszpálya került a tervbe, mellette játszótér. Sétáló utak, padok, szeméttárolók, a kultúrház mellett szabadterei táncrét. Mindezek, szabadidőpark jelleggel, a közösséget szolgáló létesítmények.
3. A „Kun emlékkert” helye a kultúrház bejárat felőli oldalán került kijelölésre.

Az így előkészített tervet Mészáros Lajos készítette el számunkra, ingyen. Az általa készített tervet a falu több pontján kifüggesztettük.” (kiemelések Bolye cikkéből, uott)

Számba vettük a lehetséges pénzforrásokat is: vasgyűjtésből származó összeg, ingyen fuvar, pénzbeli támogatás, önkéntes munka. A bálók bevételeit is a parkra fordítottuk.

A közösség újabb és újabb kapcsolatokat épített. A Kertészeti Egyetem egy *Őshaza* növényeiből álló gyűjteményt ajánlott fel. Az MTA Soros Alapítvány és a TIT Népfőiskolai Társaság pályázatán

faluszeminárium szervezésére 10.000 Ft-ot nyertünk.

Két tanfolyam indult: citeratanfolyam 17 gyereknek, angol nyelvtanfolyam 25 fő részvételével.

Minden jelentősebb esemény videoszalagra került.

„Nem elsősorban a körülményeken, hanem az embereken múlik minden” (Bolye, uott). A parképítés folyamán többször hívtunk össze falugyűlést, ahol a munka állásáról szóló beszámoló mellett Gyimesi Károly, a környék múltját kiválóan ismerő helytörténész tartott előadásokat.” (Hangyál és társai uo.)

1988 októberében honfoglaláskori jurta rekonstrukcióját állítottuk fel a falunapon, mellette kölcsön kapott rackajuhok legeltek, a jurtában pedig történelmi játékokban vehettek részt a gyerekek. A kultúrházban a környéken talált régészeti leletekből kiállítást állított össze Gyimesi Károly.

Arra az első, meghatározó, a közösségépítést megkoronázó Ki-mit-tud-ra táncsoport alakult alsós és felsős gyerekekből, 14-20 év közötti fiatalokból és középkorú férfiakból. Népdalkör, 17 gyerekből álló citerazenekar, aerobic táncsoport, kamarakórus kezdte meg működését. E közösségek szerveződése nem állt meg a faluban történő bemutatkozással, hanem a szomszédos és környező falvakban is elindultunk, hogy ott is ösztönözzük az önszerveződő kulturális életet. Jurta nap, szüreti felvonulás, egészségügyi hét, nyugdíjas klub, faluszemináriumi előadások helytörténeti, népzenei, környezetvédelmi témában – mindezek az ünnepeket és hétköznapiakat is emlékeztetéssé tették.

„Csak ezalatt a másfél év alatt is rengeteg élményben volt része a már 80-as létszámot is meghaladó közösségnek és persze a közönségnek, a falunak is. Közelebb kerültek egymáshoz a családok, jó hangulatú próbák oldják a mindennapok feszültségét, helyben is találnak programot a fiatalok, kialakult az emberekben egy egészséges büszkeség a lakóhelyükre, erősödik az identitás érzése.” (Gyömörei, 1989:20)

Ekkor kezdődött el a népfőiskola tervezése, amelyre jó alapot adtak a faluszemináriumok. Az idő előrehaladtával a kapcsolatok szélesedése egész Dániáig vezetett. Bolye Ferenc ott szerzett olyan inspirációt, amely útjára indította a később megvalósuló Kishantosi Vidékfejlesztési Központot és Népfőiskolát, ökológiai mintagazdaságot, amely több mint 20 évig mindenkinek példát mutató

módon működött. A közösség nem adta fel és nem is adja fel, akárhogy is változzanak a társadalmi viszonyok.

Összefoglalásként, közösségfejlesztőként rátekintve a folyamatra, a következő tényezőket tartom fontosnak kiemelni:

- közös cél
- elkötelezett kezdeményezők
- minden érintett bevonása, és véleményének, tudásának, tenni akarásának figyelembevétele
- a közösség hagyományainak tisztelete
- nyilvánosság befelé és kifelé
- demokratikus döntés előkészítés és döntés
- tervezés, közösségi módon
- egyenrangú partnerség
- sokoldalú megközelítés, hogy mindenki megtalálja a helyét
- minden korosztály megszólítása
- pozitív hozzáállás
- innovatív megközelítés

- a helyi erőforrások figyelembevétele, támogatók megnyerése

A folyamat részeseként köszönettel tartozom mindazoknak, akik ebben a szép közösségi munkában fontosnak tartották a szerepemet és lehetőséget adtak a tanulásra.

2018.06.09.

Felhasznált források:

Közművelődés Fejér Megyében 1989/1-2. szám, Megyei Művelődési Központ. Felelős kiadó: Kovács György, s benne:

- Hangyál Attila Ferenc - Ács Sándorné - Miklós Gergely - Virágh József: Hantosiak a szebb emberibb környezetért.
- Bolye Ferenc: Egy pályázat története.
- Gyömörei Barnáné: Kultúra és közösség.
- Garamszeginé Mészáros Zsuzsa: Hogyan lettem népművelővé?

Köztérfejlesztés közösségi alapokon - Óbudán

Sain Mátyás

Ha az internetes keresőbe beírjuk a „közösségi tervezés” kifejezést, 2018 elején az első találatok között az Óbuda-Békásmegyer Városfejlesztő Nonprofit Kft. oldala jön fel. Nem véletlen... A III. kerületi önkormányzat cége 2015 óta 20 közösségi tér kapcsán végzett részvételi tervezést a helyi lakosok bevonásával, s ezeket fotókkal, videókkal, leírásokkal dokumentálva mindenki számára megismerhetővé tette az erre dedikált honlapon. A Közösségfejlesztők Egyesületének informális Városfejlesztő tagozata arra kereste a választ, hogy milyen előzmények alapján, milyen megfontolásból vágott bele a fővárosi kerület ebbe a Magyarországon lényegében példa nélküli nagyságrendű részvételi tervezési gyakorlatba, és milyen tapasztalatokra tett szert e munka során. A történet részleteibe, az önkormányzat motivációiba Lukácsné Gergely, a cég kommunikációs vezetője és a közösségi tervezési folyamatok motorja adott számunkra betekintést.

Egy olyan horderejű közösségi tervezési sorozat, amelyet az idézett honlapon láthatunk, nem lehet véletlen rendszerhiba; ehhez komoly vezetői szándék és kitartó, elkötelezett szakmai munka szükséges. Adódik hát a kérdés, hogy milyen előzmények, milyen motiváló tényezők vezettek ehhez a gyakorlathoz.

Lukácsné Gergely két fő momentumot említ az önkormányzat múltjában. 2013-ban a kerület integrált településfejlesztési stratégiájának elkészítésében a külső szakértők (Gauder Péter és csapata) több alkalommal tartottak részvételi eseményeket, amelyek meggyőzték az önkormányzati munkatársakat arról, hogy fontos és érdemes az érintettek bevonása a tervezésbe. 2014-ben pedig egy lakossági kezdeményezés tette fel a pontot az i-re: Békásmegyer-Ófaluban az ott élő civilek kezdeményezése nyomán és igényeiknek megfelelően egy korábban parkolónak használt terület alakult játszótérre, szabadteréi fitness eszközökkel, sportparkkal, sétánnyal és a békás tematikát követő vízivárral. Az önkormányzat értékelte a civilek munkáját és sikerét, és

megerősödött abban a hitében, hogy érdemes a lakossági csoportokkal együttműködni.

A következő lépés jól mutatja a városvezetés elköteleződését: 2015-ben 100 millió forintot dedikáltak közösségi tervezésre, amiből megindult 12 közterület, park, lakótelepi zöldfelület közösségi tervezése (ez a következő évben kiegészült újabb 8 helyszínnel). A vállalt feladat különlegessége, hogy a megvalósuláshoz szükséges erőforrások még nem álltak rendelkezésre, így az önkormányzat csak szándékának komolyságát tudta az együttműködő lakosoknak ígérni. „Amíg nincs forrás, tudunk haladni a tervezéssel” – foglalta össze az önkormányzat megközelítését a kommunikációs vezető.

Szerepek és feladatok

A városfejlesztési tematikájú közösségi tervezési projektek klasszikus szereplői az *önkormányzati csapat*, a *szaktervezők* (tájépítészek, építészek stb.), a részvételi folyamat lebonyolítását végző *moderátorok*, *facilitátorok* – és persze a lakosság, az érintettek. Hogy ki, milyen megbízatással, milyen motivációval tölti be ezeket a szerepeket, nagy változatosságot mutat. Vizsgáljunk meg három alapesetet:

- Az önkormányzat megbízza a tájépítész céget azzal, hogy végezzen el egy közösségi tervezési folyamatot, és szállítsa le az így elkészült tervet. Ebben az esetben a szaktervező csapat dolga a részvételi folyamat megtervezése és lebonyolítása is. Az óbudai önkormányzatnak is inspirációt jelentő 2013-as Teleki téri közösségi tervezés jó példája ennek a felállásnak. E modell nehézsége, hogy olyan tervező céget kell találni, amelynek van affinitása vagy tapasztalata közösségi tervezésben.
- Az önkormányzat vagy az önkormányzati cég munkatársai saját munkakörük keretében megtervezik és lebonyolítják a részvételi folyamatot, beleértve a moderátori (facilitátori) munkát is, bevonva természetesen a szaktervezőket. Ez extra készségeket vár el, és extra – ráadásul sok esetben munkaidőn kívüli – feladatokat ró az önkormányzati munkatársakra.
- Az önkormányzat megbíz egy facilitátori, közösségi tervezési gyakorlattal rendelkező személyt vagy csapatot. Ők megtervezik és lebonyolítják az érintettek (a lakosság) bevonását, amelybe

az önkormányzati munkatársakat és a megbízott szaktervezőket is bevonják. Talán ez a modell a legkönnyebben adaptálható, hiszen senkitől nem vár el „extra”, a munkakörében egyébként nem magától értődő készségeket, feladatokat.

Az óbudai közösségi tervezési folyamat a második alapeset szerint zajlik. A városfejlesztő társaság munkatársai maguk tartják kézben a részvételi folyamatokat, és a délutáni, esti lakossági találkozón, az egész napos kitelepüléseken is vezető szerepet vállalnak. Talán véletlen, talán az előzményekből adódik, hogy a Városfejlesztő Kft. munkatársai magukénak érzik a közösséggel való együttműködés szemléletét, és az eredményes munka bizonyítja, hogy a moderátori munkához szükséges készségeik is adóttak.

Áldozatok és nyereségek

Az extra feladatokkal járó személyes áldozatokról esett szó, de feltettük azt a nehezen megválaszolható kérdést is, hogy mennyivel kerül többbe egy közösségi tervezéssel létrehozott terv, mennyivel tart tovább a tervezés. A válasz kevésbé ijesztő, mint esetleg várható. Az óbudai tapasztalatok alapján átlagosan, ökölszabályként 3 hónappal kell többet szánni a tervezésre (ami akkor jelent problémát, ha egy frissen felbukkanó forrásra akarunk szoros határidővel tervezni), a költségeket tekintve pedig mintegy 10%-kal kell többet kalkulálnunk (a százalékban kifejezett arány persze függ a beruházás/tervezési feladat léptékétől is, így egy kisebb, olcsóbb fejlesztésnél az arány lényegesen magasabb is lehet).

A közösségi tervezés megítélésekor természetesen nem csak az áldozatokat, hanem a remélhető hasznokat is kalkuláljuk. A szociális szektorból érkező polgármester, vagy a szociológus végzettségű Lukácsné számára nem kérdés, hogy a városfejlesztés alapvetően az emberekről szól, az életminőségnek pedig fontos eleme a közösséghez tartozás, az életkörülmények alakításába való beleszólás lehetősége. Mint ahogy az sem kérdés, hogy a közösségi városfejlesztés mindezekhez jelenősen hozzá tud járulni.

A rövid- és pláne a hosszú távú nyereségeket nehéz forintosítani, mint ahogy azt is nehéz előre látni, hogy a közösségépítési „befektetés” mikor és hol hoz virágot, hol válik a közösség – és az önkormányzat – hasznára. A beszélgetésen elhangzott egy kudarc történetnek induló beszámoló

is, amelynek a befejező mondata egészen más megvilágításba helyezte a dolgot. A 20 helyszín egyikére az önkormányzat egy közösségi gyümölcsöst és játszóteret vizionált, és ezzel az ötlettel kezdett bele a közösségi tervezésbe. A környék jellemzően családi házban élő lakói ugyanakkor passzívak voltak, és végül kiderült, hogy nem igazán érdekli őket a dolog. És hogy miért tekinthetjük ez mégis sikernek az önkormányzat szemszögéből: „Nagyon kevés pénzből kiderült, hogy nincs igény erre a beruházásra” – foglalta össze vendéglátónk. Ez a közösség végül más helyszínen, egy más típusú játszótér létrehozásában talált magára.

A nyereségek között feltétlen megemlítenéd a konfliktusok számának csökkenése, vagy a konfliktusos helyzetek kezelése. Az önkormányzat számtalan esetben két – vagy több – tűz közé kerül. Amit az egyik lakos kér, azt a másik élesen elutasítja, így látszólag nincs jó megoldás. A tapasztalatok alapján a közösségi tervezés rengeteg konfliktus terhet veszi le az önkormányzat válláról. „Ha eleget beszélünk valamiről, akkor a végén már mindenki ugyan azt gondolja.” – állítják az óbudai munkatársak, kiemelve a lakosok egymás iránti megnyílásának, megértésének jelentőségét.

Módszerek, tapasztalatok

A közösségi tervezés módszertana ma már aránylag megalapozottnak tekinthető, és magyarul is elérhető számos erre vonatkozó szakirodalom. Mégis izgatottan vártuk, hogy megtudjuk, milyen módszertan, milyen „trükkök” váltak be a többéves óbudai munkában.

Lukácsházi Gergely elsőként a személyes találkozás, az élőbeszéd fontosságát említi. Fontosak a virtuális közösségek, fontos a Facebook-csoport kialakítása, a honlapon történő információátadás, de a kommunikációs szakember szerint az igazi előrelépést az élő, valóságos találkozás és párbeszéd hozza el. Óbudán a közösségi tervezési folyamatok minimum 3, de inkább 5-6 közös tervező beszélgetést jelentettek, a nagyobb projekteknél pedig bőven 10 fölé is ment ezek száma.

A nagyobb reprezentativitás és jobb előkészítettség érdekében a személyes találkozókat mindig megelőzte egy kérdőívezés – részben online, részben több napos helyszíni „kitelepüléssel”. A kérdőívekben, illetve részben az első beszélgetéseken alapvetően négy egyszerű, nyitott kérdésre válaszolhattak a lakók: *mit szeret, mit nem szeret, illetve mit szeretne, mit nem szeretne.*

Alapvető kérdés a bevonás mértéke – hány embert sikerült aktivizálni – és reprezentativitása. Az ideális az, ha vegyes, mindenféle érdeket képviselő lakossági kört sikerül bevonni. Ha nagyon hiányzott egy társadalmi csoport, volt, hogy eljátszották valakivel az ő szerepüket, hiszen az empátiát, a speciális szempontok megértését ez is segíti. A bevonás sikere nagyban függ attól, hogy jól választjuk-e meg a beszélgetés idejét és helyszínét. Lukácsházi szerint a munkahét közepe (keddtől csütörtökig) délután 5, de még inkább 6 után tudtak a legtöbben részt venni, de szerencsés egyszer-egyszer hétvégén is találkozni. Emellett a bevonni szándékoló speciális helyzetű csoportok igényeihez, lehetőségeihez is alkalmazkodni kell – a kisgyerekeseket például valószínűleg egy délelőtti játszótérezés során lehet megszólítani.

Hová tart Óbuda?

A 2015 óta tartó folyamatban az önkormányzat megerősödött abban a meggyőződésében, hogy szinte minden fejlesztésnél érdemes a lakókat bevonni. A 20 közösségi tervezés lefolytatása után lassan beérik a munka, előállnak a kivitelezésre fordítható források is. 3 terv megvalósult, 1 folyamatban van, és újabb 3 elindul az idén. Ez fontos, hiszen bizalomvesztést okozhat, ha a tervezést nem követi megvalósulás.

Kis pihenő után a közösségi tervezési folyamat folytatódni fog. Ám Lukácsházi Gergely nagy álma, hogy a következő *integrált településfejlesztési stratégiában* megmutassa a kerület, hogy az átfogó stratégiai tervezésébe is bevonható a lakosság a jogszabályban előírtnál jóval nagyobb mértékben, és mindez egy sokkal jobb minőségű tervet fog eredményezni.

Képek forrása: <http://obvf.hu>

matyas.sain@lechnerkozpont.hu

MEGJELENT

Sain Mátyás – Rab Judit: Részvételi tervezés a település- fejlesztésben és településrendezésben

A VÁTI 2010-ben publikálta a *Segédlet a közösségi tervezéshez* című kiadványt, amely közérthető megfogalmazásban mutatta be a részvételi (más szóval közösségi) tervezés megközelítését, alkalmazási területeit a térségi tervezésben, főbb buktatóit, módszereit, technikáit. A visszajelzések alapján a kötetbe foglalt módszertant sikerrel használták mind térségi, települési tervezők, mind társadalmi, közösségi fejlesztésekben dolgozó szakemberek.

2018 elején a VÁTI jogutódja, a Lechner Tudásközpont gondozásában hasonló tematikájú kézikönyv született meg. A megrendelő, a Miniszterelnökség Építészeti és Építésügyi Helyettes Államtitkárságának kérése szerint a fókuszban ezúttal a települési tervezés, vagyis a településfejlesztési, településrendezési munkák során elvárt vagy javasolt partnerségi folyamatok álltak. Ennek megfelelően a kézikönyv alapvető célja, hogy felvázolja a részvételi tervezés paradigmáját, illetve javaslatokat tegyen a települési tervezési gyakorlatban való alkalmazására.

A kézikönyv első fejezete bemutatja a közösségi tervezés alapvetéseit, megközelítését, az érintettek bevonása során jelentkező kihívásokra adott válaszait. Megközelítése szerint akkor nevezhető egy partnerségi folyamat közösségi tervezésnek, ha

1. abban már az elejétől kezdve aktívan részt vehetnek a helyi érintettek (ellentétben a „társadalmasítással” vagy „véleményezéssel”, ahol egy elkészült tervvel kapcsolatban kérdezik meg a lakosságot);
2. az érintettek kommunikálhatják szükségleteiket, vágyaikat, illetve közreadják élethelyzetükből adódó speciális tapasztalataikat;
3. a tervezési folyamat során a bevont érintettek kapcsolatba kerülnek egymással, így van lehetőségük arra, hogy megismerjék és megértés-ék egymás élethelyzetét, szükségleteit, javaslatait, s ezáltal képessé válnak mindenki szá-

mára előnyös, vagy legalábbis kompromisszumos megoldásokat, együttműködési lehetőségeket is azonosítani.

Az elmúlt évek tapasztalataira támaszkodva az írás számba vesz néhány olyan kérdést vagy kihívást, amely gyakran felmerül a hazai gyakorlatban. Ilyenek a „laikusság” kérdése, a lakosság passzivitása, a széteső, eredménytelen összejövetel vagy az ideálistól jelentősen eltérő tervezési helyzetek (például a túl kevés rendelkezésre álló idő).

A kézikönyv rávilágít, hogy a települési tervezés során a jogszabály által elvárt partnerségi folyamatot hogyan lehet gyümölcsözővé tenni, vagy az előírt kereteken túl is kiterjeszteni és ezzel extra hozzáadott értéket teremteni a tervezés kapcsán.

Ennek során bemutatja a hazai településtervezési rendszer főbb elemeit is.

Az utolsó fejezet konkrét, gyakorlati tippeket és eszközöket ad az olvasó kezébe ahhoz, hogy a partnerségi folyamat minél sikeresebb legyen valamennyi fél számára. A némileg provokatív című „Lakossági fórum – másképp” alfejezet például a „társadalmasítás” nem túl népszerű összejövetelének ad pozitív forgatókönyvet.

Ha a részvételi tervezés ideális körülményei nem minden esetben állnak is fenn, a szerzők hisznek abban, hogy nézetrendszerének megértése képessé teszi a tervezőket, döntéshozókat, fejlesztő szakembereket arra, hogy bármilyen munkahelyzetben felismerjék azokat a részvételi lehetőségeket, amelyek jelentős hozzáadott értéket teremthetnek a tervezési tevékenységek során. Bízunk abban is, hogy a részvételi tervezés – vagy akár csak egyes elemeinek – használata hozzájárul ahhoz, hogy a fejlesztési tevékenység során egymást megismerő, egymással kapcsolatba kerülő helyi szereplők konstruktív együttműködéseket alakítsanak ki, ezzel is hozzájárulva az elköltött fejlesztési források és a befektetett egyéb energiák minél jobb hasznosulásához. Ennek mintegy örömteli következménye, hogy eközben a hazai települések, szomszédságok közössége önmagára talál és felismeri, hogy felelős saját sorsának alakulásáért.

A kézikönyv letölthető a [http://lechnerkozpont.hu/honlap térbeli szolgáltatások / települési szolgáltatások](http://lechnerkozpont.hu/honlap_terbeli_szolgaltatasok_telepulesi_szolgaltatasok) oldaláról, vagy közvetlenül a <http://lechnerkozpont.hu/doc/okos-varos/reszveteli-tervezes-a-telepulesfejlesztesben-es-telepulestervezesben-20180412.pdf> linken.

MEGJELENT

Vercseg Ilona: Közösségelmélet

Közösségfejlesztők Egyesülete,
Budapest, 2018, Parola-füzetek

Elöljáróban

Közösségelmélettel azért foglalkozunk, mert közösségfejlesztő foglalkozásunk erre a fundamentumra épül. A témát tanulmányozva körvonalazódik, majd egyre inkább kibomlik, hogy *a modern közösségiség lényegét ma a civil társadalom fogalma fejezi ki a legadekvátabb, tehát a lényegét tükröző módon, mert szintetizálja a modern ember látszólag egymásnak ellentmondó két alapvető szükségletét: a valahová tartozás és a szabadság igényét, s egyidejű jelenvalóságát.*

A közösségelméletek megjelenése viszonylag újkeletű jelenség, hiszen a közösséget a XVIII.-XIX. század legjelentősebb gondolkodói „fedezték fel újra”, akkor, amikor az éppen elveszni látszott (3. fejezet). A régi koroknak e gondolkodók által leginkább figyelemre méltónak tartott közössége – *a görögök* (4. fejezet) – paradigmaként jelent meg társadalomkritikáikban (mert a korai közösségelméletek azok voltak). E kritikát folytatta, mert dichotómiába állította a közösséget a már kifejtett társadalommal a közösségelméleti klasszikus, Ferdinand Tönnies (7. fejezet). A XX. században, a hagyományosnak mondott közösségek felbomlásával (illetve felbomlásuk gyorsulásával), és a rohamos léptékű iparosodás-városodással azután tovább folytatódott a közösség-kereső tendencia, s tengernyi irodalma született a közösségelméletnek (5., 6. és 8. fejezet). Mivel a közösség nagyban *kultúrafüggő* is, egyfelől lokális elemzések sokasága látott napvilágot; másfelől a korproblémák kezelésének-megoldásának remélt válasza lett (urbanizá-

ció: a szomszédság-elmélet és gyakorlat megjelenése, 6. fejezet). Mindeközben a közösségelmélet a vele szinte egyidejűleg kialakuló szociológia egyik alapozó elméletévé is vált, hasonlatosan a társadalom, a vallás, a kommunikáció és más tudományterületekhez – a kultúra meghatározó elemeihez –, s egyre inkább gyakorlati beavatkozási tereppé is alakult, a kutatások és fejlesztések terepévé, és magának a közösségiségnek a fejlesztésévé is. Elmondható, hogy a közösségelmélet szinte minden társadalomtudományi és alkalmazási területtel érintkezik, mert létezésünknek egy alapvető közegéről van szó (2. fejezet, humánétológia), amely évezredek át szolgálta az emberiséget, s amely bár jó ideje végveszélyben látszik lenni, erős és szívós, alakul-változik és még mindig sokkal erősebben vesz részt életünk alakulásában, mint azt mi tudatosítani vagyunk képesek.

A témával való ismerkedés során látni fogjuk, hogy a közösség jelentése és megjelenési formái változtak az egyes kultúrák történelme során, évszázadokon át lassan, ám a változás sebessége a tömeg-társadalmak kialakulásától kezdődően hihetetlenül felgyorsult. A modern közösségiség, a közösség és a civil társadalom megjelenési formáinak megértéséhez nekünk főként azokat a vonatkozásokat kell megismernünk és megértenünk, amelyeket a *mi* kultúránk és történelmünk, s a rájuk nagy befolyással bíró eszmeáramlatok és társadalmi konstellációk, rendszerszerű átalakulások alakítottak-alakítanak (5., 6. és 10. fejezet). Globalizálódó világunkban e hatások körét sem lehet éppen könnyen behatárolni, ám a legfontosabbak kiemelésére kísérletet tehetünk: erről szól ez a tanulmány.

Nem a közösségre vonatkozó szociológiai elméletet gazdagítjuk új szempontokkal, nem is történelmi tanulmányokat folytatunk – bár témánk vizsgálatához bizonyos történelmi háttértudás meglehetősen elengedhetetlen –, s nem is foglalkozunk a civil társadalom elméleti hátterével, de foglalkozunk a civil társadalom és közösség összefüggéseivel (9. fejezet). Azt kísérjük figyelemmel, hogy vajon szükséges-e és ha igen, lehetséges-e a modern, posztmodern társadalmakban közösségiségről beszélni, annak létrehozását elősegíteni, s hogy a nagy változások vajon miféle közösségiség lehetőségeit adják? Foglalkozunk a közösségek hiányával, sőt válságával – anómia, szolidaritás-hiány, szervezettség-szervezetlenség, cselekvéshiány, a társadalmi és civil részvétel aránya –, továbbá a közösségihiány leküzdésének lehetőségességét vázoljuk fel: részvétel fokozása és társadalmi tőke fejlesztése – bizalom, viszonyosságon alapuló kapcsolatok, együttműködés és hálózatok, szolidaritás –, s a társadalmi tőke mint közjószág (közjó) és mint magánjószág (magánjó) összefüggéseivel is (11. fejezet).

A „kellenek-e nekünk még közösségek?” pusztán érzelmi, motivációs alapon is mérlegelhető felvetést mi bizonyos ismeretek átadásával árnyaljuk, gondolkodásunk mélyítése és tágabb perspektíváinak körvonalazódása érdekében. Ez az összefoglaló olykor szinte szöveggyűjteményként viselkedik, hisz meglehetősen terjedelmesen idéz egy-egy téma kulcsszerzőitől. Teszi ezt elsősorban a szakszerűség érdekében, de az is indokolja ezt az eljárást, hogy egyes szerzők interpretálása sokkal kisebb élményt szerezne az érdeklődő olvasóknak, mint a szerző által megírt, eredeti szöveg.

Ez a tanulmány tehát a ma közösségiségének lehetőségességéről és szükségességéről szól, a közösség meghatározó kérdésköreinek felvetésével, történel-

mi, szociológiai, szociálpszichológiai, humán ökológiai, humánetológiai, irodalomtörténeti, irodalmi és néprajzi ismereteket emelve be gondolkodásunk homlokterébe. A tanulási folyamat reményeim szerint elvezet bennünket a mi számunkra talán leglényegibb kérdéshez: miféle világban akarunk élni, s van-e módunk befolyásolni e világ ilyen irányú változását?

Tájékozódásunkra a közösségfejlesztés végzéséhez szükséges szemléleti alapok lefektetése ad apropót, ezért e fejlesztés szemszögéből indulunk ki, vizsgálódunk és stúdiumunk végén oda is érkezünk (I. és XII. fejezet).

Budapest, 2018. február

dr. Vercseg Ilona
a Közösségfejlesztők Egyesülete tiszteletbeli elnöke
címzetes egyetemi tanár
vercseg@kkapcsolat.hu

Tartalom

1. Egy nagy elmélet – a téma felvezetése a közösségi és civil fejlesztés megközelítéséből
 2. Ember és közösség – kérdésünk a humánetológiához. Vajon a közösségiség velünk született tulajdonságunk vagy tanult viselkedés?
 3. A közösség-eszme újrafelfedezése
 4. Közösség – megértett emberi teljesség? A görög paradigma
 5. A változó falu. A tradicionális paraszti társadalom és felbomlása magyar viszonyok között. Parasztkultúra és közösség
 6. Urbanizáció Magyarországon
 7. Közösség (Gemeinschaft) és társadalom (Gesellschaft)
 8. Összefüggés a szabadság, az egyén figyelembe vétele és a közösség elvesztése között
 9. A modern közösségiség – civil társadalom
 10. Mi a közösség?
 11. Közösségek/civil társadalom: válság és hiány
 12. Kapcsolatok, hálózatok és fejlesztésük
- Melléklet. Történelmi háttéranyag a tradicionális paraszti társadalomról a korai középkortól 1944-ig (segédlet Erdei értelmezéséhez)
- Felhasznált irodalom

A Parola-füzet itt található:

[http://www.kka.hu/KozossegiAdattar/Azadatt.nsf/cb64d6a7ffc532248525670c0080efa5/b43cc0ddd72bbddfc125827c00611729/\\$FILE/Parolafuzet_Vercseg_2018_k%C3%A9sz.pdf](http://www.kka.hu/KozossegiAdattar/Azadatt.nsf/cb64d6a7ffc532248525670c0080efa5/b43cc0ddd72bbddfc125827c00611729/$FILE/Parolafuzet_Vercseg_2018_k%C3%A9sz.pdf)

